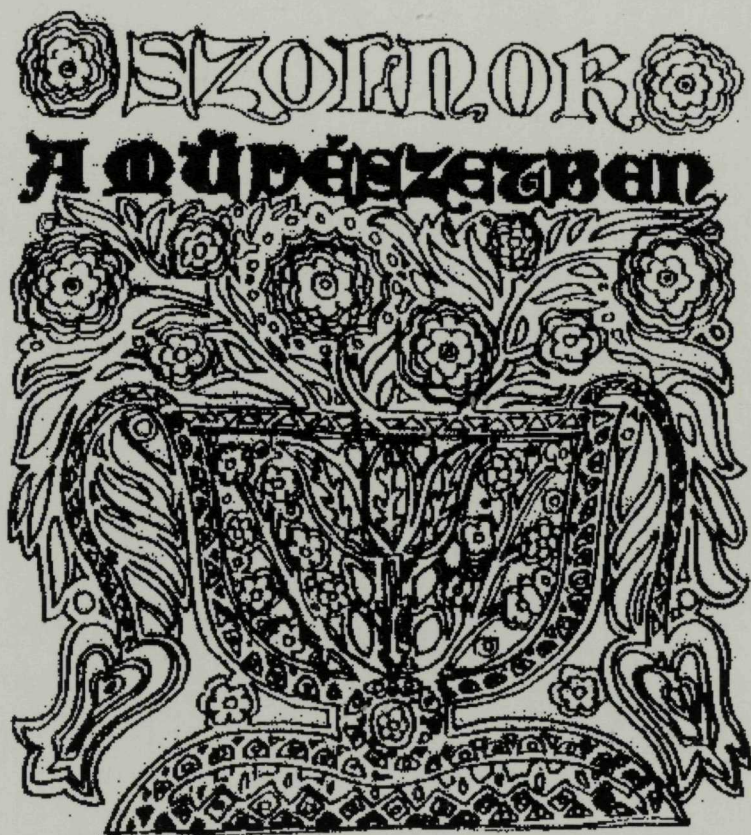

JÁSZKUNSAÉG

AZ MTS JÁSZ-NAGYKUN-SZOLNOK MEGYEI TUDOMÁNYOS TESTÜLETE FOLYÓIRATA

Ht. +

Százéves a Szolnoki Művésztelep

SZABÓ ISTVÁN

A Szolnoki Művészelep Egyesülete a két világháború között

Boldog békeidők...

Az irodalmi ambíciókat is dédelgető, meglehetősen mozgalmas ifjonti éveket élő, jó tollú újságíró, Szabó Barna hadba vonulása előtt az „Est”-lapok, később az Uráltól a szibériai Vlagyivosztkon át a Góbi sivatagig hadifogolyként tett több mint négy esztendő „feledhetetlen kirándulásai” után az „Est”-lapokon kívül a budapesti „Újság” és a „Budapesti Hírlap” szolnoki tudósítója volt.¹ Négy kötetbe rendezett cikkeinek esszenciáját tartalmazó utolsó összeállításában, az 1938-ban saját kiadásában megjelentetett „Elevenek és holtak”-ban visszaréved az 1910-es esztendőbeli szolnoki állapotokra. Nem véletlenül; tudatosan lapozza át a „Tiszavidéki Újság” lapszámait. Egyrészt, hogy felidézze, s indokolja egész további életét meghatározó döntését: az újságírói pályája melletti voksot, másrészt hogy „... hú történetét adja a negyedszázad előtti esztendőnek: a boldog béke egy évének.”

Szolnok főtere a XX. század elején

A kortárs hírlapírók írásain keresztül megidézi az 1910-es esztendőt, s bemutatja, hogy mi és hogyan történt Szolnokon, négy évvel a világháború előtt. Ahol mint sommázza — „... nem voltak világrengető eseményei a városnak, békességben éltek a lakói és ha meg is haragudtak valamiért, dühük nem volt paprikás és főleg nem tartott sokáig, mint manapság szokás. Akkorra feltétlenül elmúlt, mikor az alkalom valami »magnum áldomás« szülője lett. A szórakozásokban egy volt Szolnok együvé illő polgársága. Hogy ki a »jó társaság« tagja: eldöntötte a tisztességes élet, a betöltött hivatal, a társadalmi szerep, a tudás, a születési konjunkktúra, a vagyon is esetleg. Minden, csak a vallás és a faj nem. Hogy így volt, bizonyítékul leközlök egy egykorú tudósítást a Kaszinó előkelő »Pokol«-estjéről...”

Estély a „Pokol”-ban

„Az első szavunk legyen a háláé és köszöneté, s szóljon a szolnoki művészeknek. Amit a Kaszinó két termében produkáltak, az nemcsak teljesen és tökéletesen művészi munka volt, hanem egyszerűen emberfeletti is. Nem tudjuk, mit bámuljunk jobban: a kitűnő stílusérzékét, a pompás dekoratív tehetséget, vagy a rendkívüli szorgalmat, ügyességet és gyorsaságot, amikkel az egészet összehozták.

Az egyik terem, a nagy társalgó volt a pokol, a másik, az olvasó szoba, egy egyiptomi mastába, magyarul királysír. Az ötlet Olgyay Ferencé volt, a kivitel mindannyiuké.

A művésztelep megint közelebb hozta magát a szolnoki közönséghez, s csak fokozhatja a közönség irántuk érzett szeretetét és nagyrabecsülését az, hogy igazán jó kedvvel és teljes művészi tudással, ambícióval végezték feladatukat.

Ma egy hete kezdődött a munka. Először az ácsok készítették el az állványokat, de csak a nyers vázat. Erre a léceket, a deszkatörmelékeket s vásznakat már maguk a művészek szögelték, s ők gipszelték a műsziklákat, ők festettek, dolgoztak mindenben. A pokolban lévő hatalmas sárkányt Szlányi Lajos készíti, formálja, segít neki ebben Mihalik Dániel, ki ezenfelül még a villanyszerelést is megszervezi és vezeti. Jávor Pál az egyiptomi termet csinálja, saját tervei szerint, segít neki ebben Kléh János; Olgyay mindenütt ott van, hol itt, hol ott segít, gondoskodik az anyagbeszerzésről, szállításokról, segéd munkásokról. A nem művészek között bámulatosan szorgalmas Kerekes Sándor s végül egy vendégművész, Lechner Ödön is készséggel közreműködik pár napig.

...Este 9 órakor volt a gyülekezés. Ekkor, az utolsó percben, egy kis malőr történt: a világítás felmondotta a szolgálatot. Rövidzárlat volt valahol, de csak pár pillanatig, azután minden rendbe jött.

A közönséget csak 10 órakor eresztették be, addig az előszobában és a többi helyiségekben tartózkodtak, közben bent a pokolban elhelyezkedik a trónuson Lucifer: Hunyor Pista, 12 ördögből álló udvarával. Bíborvörös ruhában, spádéval, kitűnő pózban. Mondhatom, született ördögfejedelmi allűrökkel. Lábai előtt tüzes lángnyelvek csapkodnak, míg kissé arrébb aranyos kisleánya, Kató, a kis ördög princ helyezkedett el.

A zene megszólal, a közönség betódul, általános csodálkozás moraja fut végig a termen. Egyaránt tetszik a pokol is, az egyiptomi terem is. Mindenki csak a legnagyobb

elismeréssel, elragadtatással nyilatkozik. Látszik, hogy a legmesszebb menő reményeket is túlhaladják a látottak.

A pokol tulajdonképpen egy nagy sziklabarlang, sarkaiban néhány kisebb barlanggal, az egyik szögletben hatalmas sárkány, zöld szemekkel, tüzet lehelő szájjal. A trónust monumentális kapuzat borítja. Mindez vörös, zöld, sárga fényben.

Az egyiptomi szoba mastabát, királysírt ábrázol. Négy hatalmas oszlop a két oldalán, az oszlopokon erős gerendázat. A falmezőkön egyiptomi stílusban abszolút művészi tökélyvel rajzolt és színezett festmények. Történeti képek: II. Ramses legyőzi az ellenséget; Cleopatra királynő; a polonokon az élet és halál istenei: Tuma és Tehuta. A gerendázatokon csatajelenetek, majd a béke apoteozisa. Az oszlopok tövében kényelmes fotelek, ízléses takaróval fedve.

Megszólal Lucifer. Érces hangon üdvözli a pokol vendégeit s figyelmezteti őket a pokol törvényeire. Itt mindenki egyenlő, tilos a házasság, álszemérem. Fő a fesztelenség s épp ezért semmiért sem szabad megsértődni. A cigány tust húz, a vendégek szindús, pompás kosztümjeikben járnak fel és alá, mindenki dicsér, mindenki örül. Az egyik sarokból sikítás hallatszik, két boszorkány jelen meg s veszekednek: Olgyayné és Hunyorné, kitűnő maszkban, fiatal ördögök asszisztálnak nekik. Majd hirtelen zaj, veszekedés, láрма üti meg a fülünket, egy vendég civilben jött fel, lefogták és viszik Lucifer elé, hogy ítélkezzen felette. Öt-hat ördög tartja erősen, Lucifer csendet parancsol s harsány hangon hirdeti ki az ítéletet: le kell tépni a ruhát. A delikvenst egyszerre tízen rohanják meg, leszaggatják öltözetét, s íme egy turbános arab áll előttünk: Jávor Pál. Ismét a zene szól s az egyik barlangban szép lányok telepednek le, s pezsgőt árulnak. Durrog a pezsgős palack, nagy a forgalom, alig tudják kiszolgálni a jelentkezőket. Majd táncra kerekednek, kezdődik a csárdás, mit polka, boszton, majd francianégyes követ. Csakhamar újságárus rikkancsok bukkannak elő, az alkalmi lapot a „Pokol”-t árulják. Mindenki sietve veszi, s derülten olvasgatják. Pár perc múlva szavazó cédulákat osztogatnak, kié a legízlésesebb kosztüm, ez a kérdés. A vendégek az asztalokhoz telepednek és írják a válaszokat, sokan ceruza után szaladgálnak. A szavazás véget ér, Kiss Ernőné viszi el a pálmát s kár, hogy férfiakra nem szavaztak, mert határozottan Kiss Ernő volt a legízlésesebb. Ő, mint Csokonai Vitéz Mihály, felesége, mint „Lilla”.

De vegyük sorra a többi kosztümöket, csak úgy szemelgetve, ami éppen eszünkbe jut. Aki kimarad, ne apprehendáljon, hisz tiltja a polkol törvénye. Brandtné görögnő, rokona, Roboz Atala római, Csekey lányok, mint Pierrettek, Deutsch Adolfné nagyon ízléses és szép rokokó, leánya Lili, mint mesebeli Piroska, Erlich Margit norvég lány, Füredi Ferencné mint Faust Gretchenje, kulccsal, tarsollyal, rokkával, guzsallyal, fejkötővel. Imponálón szép és ízléses Félix Antalné, mint Pompadour márkinő, igen bájos Goszthonyiné, mint hollandi lány, Gyárfás Béláné nincs kosztümben, de azért igen csinos báli ruhája van.

Az est egyik királynéja Hunyorné, mint spanyol táncosnő, zöld selyem kosztüm, fekete csipkeborítással, arany flitterrel, arancypő, stilizált hajdísz, antik spanyol fésűvel és elszórtan rózsákkal, kis lánya, a bájosan herceg Kató pompás ördögöcske, Hunyor Anna, mint Gretchen, világos kék ruha, fekete szegéllyel, Pólya Éva nagyszerű, mint Ingeborg királyleány. Kiss Ernőné nemhiába nyerte a legtöbb szavazatot, „Lilla”-ja a megtestesült báj, utána, ha második díj is lett volna, feltétlenül Küry Albertné következik, kinek Biedermayere kitűnő stílusérzékről és igen fejlett ízlésről tanúskodik. Igazán aranyosan

bájos Kúry Irénke, mint ördöglány, Kerekesné pompás díszmagyarja nagy tetszést aratott, Kánitzné, Komorné, Kerényiné egyaránt jók, Komorné még fregolizik is, háromféle kosztümben is szerepelt, Lippeéné fekete dominó, Mandel Sándorné remete, Mandel Ibolya spanyol táncosnő, Nerfeld Ferencné igen sikerült „nagy mama”.

Olgyayné, az est másik királynéja, kit az est rendezéséhez adott sok jó ötletéért is ki kell emelnem, kitűnő boszorkány, ruhája rózsaszín alapon ezüsttel átszőtt fekete tüll, arany cipővel, Ösztreicher Oszkárné igen izléselesen kiállított hollandi lány kosztümben kelt méltó feltűnést.

S bár a férfiakról nem írok, mégis saját kérésére, megemlítem itt Ösztreicher Oszkárt, ki is, — mint ő mondja, — mint gróf Zichy János jelent meg, konstátálom ugyan, hogy senki sem ismert rá s mikor emiatt panaszkodott, sokan azt ajánlották neki, hogy szidja a zsidókat, mert ez legalább Zichyre vallana.

Örley Gizi, mint Lili, trombitával igen bájos, Polgár Jozefa sikerült jász-asszony.

Szlányiné, ez a kiváló ízlésű és szépérzékű szépasszony itt sem tagadja meg magát, száz év előtti régi jelmeze korhű rajz után készült. Minden ruhakellék a maga helyén, kitűnően applikálva, bájos főköttő.

Szóó Mária temperamentumos táncosnő, de táncoltatták is ám sokat, Tóth Imréné fantasztikusan megstilizált baccarat démon, sárga alapon fekete tüll, aranypénzekkel, derékon égő fáklya, vállán két szárny, kezében arany bot, sárga szalagokkal, az alj díszítése slágerekből összerakott kártyák.

A fiatalabb lányok közt legbájosabb Vig Magdus, mint hollandi lányka, Varga Gyuláné fess magyar menyecske, lánya, Emma pedig mesebeli Piroska, kitűnően stilizálva. Igen kedves hollandi lány volt még Zrumecky Ilus.

A férfi kosztümök szintén igen ötletesek voltak s különösen tetszettek közülük az Ördögök.

A Társaság reggel 7 óráig maradt együtt.” — zárja beszámolóját a cikkíró.²

Ha a tudósításban említett nevekre koncentrálunk, megállapíthatjuk, hogy a hangulatos és díszes kiállítású „maszkabál”-on megjelent a város krémje, a polgárság színe java. Mivel a városiak és a művésztagek közös farsangi rendezvényének gondolata a szolnoki festők agyából pattant ki, s a termék berendezésének, a pokolnak és az egyiptomi mastabának a kialakítása is egy telepi alkotótól, Olgyay Ferentől eredt, illő a művészek neveivel kezdeni. Láthatjuk, hogy a színhely berendezésekor a „sárkányt Szlányi Lajos készíti-formálja” Mihalik Dániel segítségével, ki közben a villanyszerelési munkákat is végzi és irányítja. Hogy Jávor Pál és Kléh János az egyiptomi teremben tevékenykedik; s hogy Olgyay Ferenc nemcsak kiöltöje a színhelyeknek, de fő irányítója is valamennyi folyamatban lévő munkának, s ő tartja rajta a szemét az anyagbeszerzéstől kezdve a szállításokon át a műsziklák építéséig, s felügyeli nemcsak a segédmunkásokat, de az egész társaságot is. Kiderül, hogy a jeles alkalom sikeréhez még vendégművészt is „alkalmaznak”: a jeles építész, Lechner Ödön fia, ifj. Lechner Ödön festőművész is aktívan közreműködik; a városiak képviselőjében pedig a kivitelező munkálatok során a „bámulatosan szorgalmas Kerekes Sándor” veti be minden energiáját. Igaz, hogy kettős minőségében. Mert igaz ugyan, hogy főjegyző és helyettes polgármesterként Szolnokot képviseli, ám ugyanakkor akár a telepiek közösségébe

tartozónak is tekinthetjük: hiszen 1927-től a Művészeti Egyesület helyettes igazgatói teendőit is ellátja.

A pokol fejedelme, a Lucifer trónusán ülő Hunyor Pista ügyvéd, a volt jászapáti királyi közjegyző is csak első megítélésre tűnik „csak városi polgárnak”. Életrajzi adatait fellapozva ugyanis kiderül: neki is van „holmi művészi kötődése”: felesége a neves szolnoki művésztestvérekkel, Pólya Tiborral és Pólya Ivánnal áll rokoni kapcsolatban.

Mivel a továbbiakban a tudósítás a résztvevő hölgyek toalettjeivel folytatódik, a férjek, töltsenek bár be akármilyen fontos közméltóságokat, csak háttér figurák maradnak, akik csupán nevesítik asszonyaikat, leányaikat. Ám mivel maguk is jelen vannak, sőt oldalbordáik, csemetéik csillogását is ők, illetve hivatali máltóságuk biztosítja, feleségeik helyett mégis róluk kell szólunk.

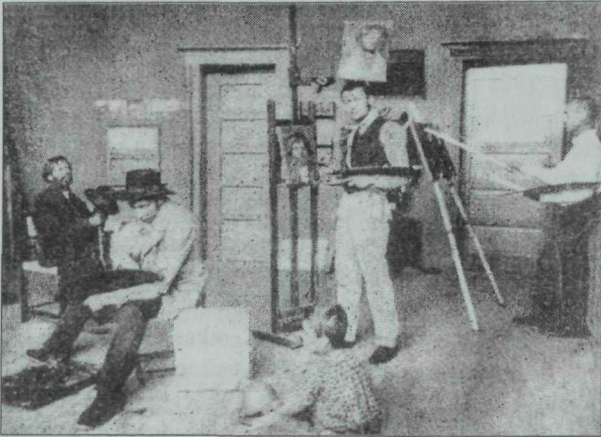
Lilla, vagyis Kiss Ernőné férje, a Csokonai jelmezt öltött dr. Kiss Ernő ügyvéd és földbirtokos a szolnoki ügyvédi kamara elnöke, megyebizottsági tag, Szolnok város országgyűlési képviselője, felsőházi követe, majd tagja. A görög nőnek öltözött Brandtné férje annak a neves Szolnoki Vívó Clubnak egyik tehetséges tagja, amelyik ugyanebben az évben, a Szegeden rendezett országos versenyen negyedik helyen végzett, s amely Club olyan nevezetességet is nevelt, mint az 1928-as amszterdami olimpiai bajnokságot nyert kardvívó csapat szolnoki büszkeségét, Glykais Gyulát. Füredi Ferencné nemcsak Faust főköltős Grechtenjeként kelt figyelmet kulccsal, tarsollyal, rokkával, guzsajjal a kezében, de azért is, mert Németországban, Budapesten és Kolozsvárott jogi tanulmányokat végzett férje a Tiszavidéki Hitelintézet vezérigazgatója és a Nemzeti Bank szolnoki fiókjának alelnökeként számos szolnoki egyesület díszelnöke is. A Pieretteknek öltözött Csekey lányok a szolnoki református egyház első lelképásztorának rokonságát jelentik, Kúry Albertné biedermayere öltözékében férjének, a vármegye alispánjának mutatós büszkesége. A díszmagyarban pompázó Kerekesné a már fentebb bemutatott Kerekes Sándor neje. A háromféle kosztümben is „fregolizó” Komorné a mérnöki végzettségű nyugalmazott miniszteri tanácsos, Komor Arnold asszonya, aki a szolnoki izraelita hitközség elnökeként a vármegyei utak fejlesztési és Tisza-híd építési munkálatainak irányítása, kidolgozása révén szerzett mindenki előtt közmegebecsülést. A volt jászberényi járásbíró, majd szolnoki törvényszéki táblabíró felesége, Lippe Vilmosné volt a fekete dominó, dr. Mandel Sánorné, a „remete” az ügyvédi kamara elnökhelyettesi posztot betöltő férje révén nemcsak a jogászok szépszámú taborát képviseli, de az izraelita hitközséget is, s az igen sikerült „nagy-mama”, Nerfeld Ferencné pedig részben fűszernagykereskedő-feleségi minőségében, részben pedig a legrégebb szolnoki családok egyik leszármazottjaként a Nerfeld Bankház cégvezetői beosztásában a bankvilágot szerepelteti a rangos összejövetelen.³ Amely, — mint ahogy az a leírásból is kitűnik — nemcsak színes, jó hangulatú és felhőtlen volt, de súrlódásmentes is, úgyhogy nem csoda, ha reggel 7 óráig maradt együtt a vidám társaság.

S bár a művésztelep avatott tollú és talán leghűségesebb krónikása, Lázár Béla kezdettől fogva őszintén hitte és vallotta, hogy Szolnokon Pettenkofenék óta a lakosság körében olyan a közhangulat, hogy az ország legkülönbélebb részéről érkező, s a városban megtelepedni szándékozó, rendkívül heterogén összetételű festő gárda művészeinek: „...ott sem ellenkezéssel, sem közönnel nem kell(ett) már megküzdnie... (mert) a közönség (is) tudta, mit jelent a számára — kulturális értékén felül — egy művésztelep létesülése...”⁴ A jo-

gos aggodalom, amit más, a helyi dolgokkal kevésbé ismerős ítések meg is fogalmaztak, végül is nem következett be, nem a szorongás, hanem Lázár optimizmusa igazolódott.

Mert néhány év alatt a városi polgárok és a telepiek összeccsiszolódtak: a festők és a művésztelep teljesen beleépült a város életébe, a település része, sőt büszkesége lett, teljesen szervült. Nemcsak a kortárs hírlapi cikkek, de az alkotók szerint is. Zádor István 1908-ban került először kapcsolatba a szolnokiakkal, s élete végéig kötődött a művésztelephez, így talán ő a legkompetensebb, a kialakult állapotokat jellemezni. Egyik nyilatkozatában elmondja, hogy a kolónia „...tagjai évtizedeken át a legnagyobb harmóniában dolgozhattak és semmiféle incidens nem zavarta az egyébként nem könnyen kezelhető művészek együttműködését... egyenesen az École des Beaux Artsból jöttem. Nagyon víg élet volt akkor lent a telepen, csupa legényember, fiatal, gondtalan művészek. ... Remek munkatmosphéra volt...kora reggeltől napnyugtáig folyt a munka. A kerítésen belül magunk között vagyunk — egész nap munkaruhában, vagy még abban sem — és mint valami

Festők a Szolnoki Művésztelepen

szentséget tiszteljük egymás munkabeosztását. ... Munka után evezünk, vagy a strandra járunk, ... esténként a kert legmagasabb helyén, az úgynevezett »duma dombon« gyűlünk össze és gyönyörű nyári, csillagos égbolt alatt élvezzük a legrekkenőbb hőség után is a hűvös alföldi estéket...⁵ Hasonlóképpen „harmonikus benső életről” beszél Hollósné Mattoni Eszter is a svéd sajtónak 1939-ben adott nyilatkozatában.⁶ Szép Ernő, a finom hangú lírai költő és író, aki gyakori vendége volt a szolnoki művésztelepnek, visszarévedve

„...a boldog szolnoki nyár”-ra, azt veti papírra, hogy „...sajnálhatja, aki nem látta a gyönyörű parkot a Tisza-partján. Fák és ágyások közt a felgyűrt ingujjal pingáló művészeket; aki nem élvezhette ennek az oázisnak a szeretettel és jókedvvel teli életét. Vagy harminc esztendeje teremtették meg a művésztelep Szolnokon Szlányi Lajos meg Fényes Adolf, a szolnoki táj két hűséges piktora. Leédesgettek egy kis csapat fiataalt a maguk társaságából, a Szinyeisták közül, a két Pólyát, Tibort meg Ivánt, Zádor Istvánt, Herman Lipótot, Vidovszky Bélát, Borberekí Zoltánt, Aba-Novák Vilit. Micsoda kedves napokat, estéket töltöttem ott nyaranta, mikor meg-megszöktem a világ elől, magam elől a szolnoki telep szelíd vademberei közé...⁷ S ezt a kiegyensúlyozott, harmonikus baráti viszonyt örökíti meg Luttor Ferenc műkritikus is egyik szolnoki műterem látogatása során a következő szavakkal: „Egy tehetséges, ifjú művésznak, Jávör Pálnak műtermében voltam. Azaz voltunk. Mert az asztal körül és az asztalon, meg a széktámlán, meg a pamlagon

elnyújtózza, törökülésben — a legkényelmesebb pózokban elhelyezkedve diskurált 5-6 fiatal művész. Természetesen ingujjra vetkőzve, hollandi pipákkal a fogak között, s amint az a bohém jelleghez illik, a legkisebb meglepetés nélkül fogadtak. Egy néhai sült csirke csontmaradványai s néhány üveg szóda... Hamar barátságot kötöttünk s szívesen bemutatták a műtermet. Bizony ott csak néhány falnak fordított kép volt (talán, hogyha megfordítják, így nagyobb a hatás), kezdő művész, de erős tehetség munkái. A berendezés persze még nem nagy perzsaszőnyegek, törökfegyver, pálmák s miegyéb, hanem a jókedv, a munkaerő, meg a világosság...⁸ A műkritikus írása a telepi jó hangulaton kívül mást is közöl velünk. Azt, hogy ezt az alapítók, az idősebb művészek által kialakított kedélyállapotot a fiatalok is át kellett, hogy vegyék és át is vették. Hiszen csak egy töretlen folyamat eredményeként születhettek a fentebb idézett Zádor, Mattioni-féle valós, s nem múltat szépítő emlékezesek.

Tanítványok, ösztöndíjasok és az I. világháború

A fiatalok a telep megszületésétől kezdve folyamatosan jelen voltak és fontos szerepet játszottak a kolónia életében. Fényes Adolf tanítványaként nevelődött a szolnoki telepen az egyébként is szolnoki születésű *Pólya Tibor*.⁹ A Lyka Károly szerkesztette Művészet

Illés Antal

1905-ös évfolyamának Hazai Krónika rovatában olvashatjuk, hogy „A Szolnoki Művésztelep tavasz elején pályázatot hirdetett a dr. Kohner Adolf által alapított három, egyenkint ötszáz koronából álló festészeti ösztöndíjra, melynek az a céljuk, hogy a fiatal és tehetséges magyar festőknek, akiknek vagyoni viszonyai ezt különben nem engednék meg, alkalom nyújtsanak arra, hogy Szolnok tősgyökeres magyar vidékén megfelelő körülmények közt dolgozhassanak. A pályázatot, mely természetesen kizárólag magyar honosságú fiatal festők számára szólt, április hó 29-én döntötte el a művésztelep tagjaiból alakult öttagú pályabírószám, és a három ösztöndíjat a tömérdek pályázó közül *Kondor Dezsőnek, ifj. Illés Antalnak és Csermely Jánosnak* ítélte oda. Az ösztöndíjak nyertesei a pályázati hirdetés rendelkezései értelmében Szolnokon hat hónapra lakást és műtermet kapnak s az ösztöndíjakat, melyeknek első részlete 1905. május hó 1-én Szolnokon volt esedékes,

hat egyenlő részben kapják és ennek fejében kötelesek az említett hat hónapot Szolnokon tölteni és a szolnoki művésztelep vendégjogát élvezvén, kötelesek magukat a telep házi szabályainak — melyek a művészi munka zavartalanságát biztosítják — alávetni.”¹⁰ 1908-ban a telep nagy mecénásának, Kohner Adolfnak a támogatását *Zádor István* és *Glatter Gyula* kapták.¹¹

1910-ben ugyancsak a Művészet folyóirat tájékoztatása szerint a Kohner-ösztöndíjat Kádár Béla és Kléh János nyerték el. S hogy ez milyen jelentékeny segítséget jelentett, azt Kádár Béla monográfusától tudhatjuk meg. Aki többek között azt írja, hogy „A jelentős pénzösszeg majdnem egy évig kitartott, noha Kádárnak ekkor már két kisgyermeket kellett eltartania. Fia, Mihály két esztendőös lehetett, Luca leánya pedig néhány hónapos. A gondtalan munka lehetősége egy alföldi településen — különösen egy fővárosi festő számára — talán az anyagi segítségnél is többet jelentett.”¹²

Kádár Béla: Falusi utca (1910)

Az első világháborúban hősi halált halt Szirt Oszkár, aki 1912-ben szerzett a Képzőművészeti Főiskolán rajztanári oklevelet, nyaranta Fényes Adolfnál képezte magát ösztöndíjasként a szolnoki művésztelepen,¹³ s ugyancsak adatunk van rá, hogy a harmincas évek közepe tájától Budapesten magániskolát és műkereskedést működtető „...Krivátsy-Szűts György a tízes évek végén a szolnoki művésztelepen is dolgozott, ahol Fényes Adolf volt a mestere.”¹⁴

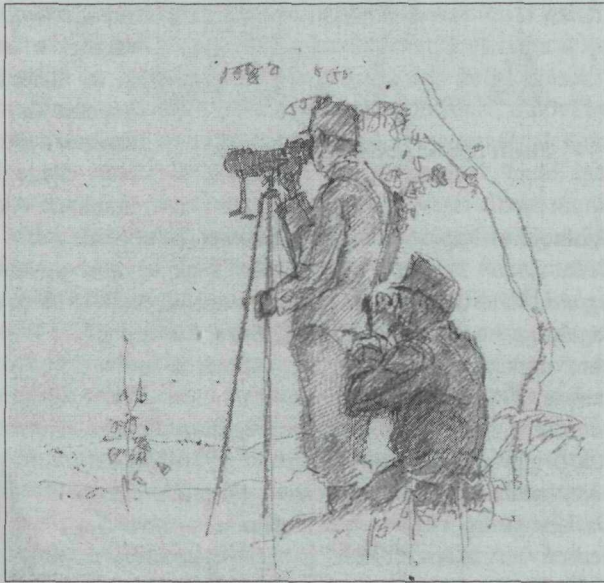
Kléh János: Téli táj

A szolnoki művésztelep-történeti kutatások jelenlegi állása szerint ma még alig ismert a művésznövendékek, illetve az ösztöndíjasok pontos névsora. A második világháború alatt ugyanis megsemmisült a Művészeti Egyesület által külön kezelt, telepre vonatkozó dokumentációs anyag, s esetleges és másodlagos források kerülnek elő időről időre a primer anyag helyett. Ezekből pedig mindez ideig csupán néhányuk szolnoki tartózkodása igazolható. Márpedig tudjuk, hogy számuk igen jelentős, hiszen 1911-ben az egyesület a korábbi sikerekre, eredményekre támaszkodva azt kérte a kultuszminisztertől, hogy rendszeresen küldjön a nyári időszakra olyan művész-

növendékeket, akik a pleinair festésben a telep tőrzstagjainak felügyelete mellett gyakorolhatják magukat. A miniszter teljesítette a kérést, minek eredményeként „1911-ben (meg)alakult a szolnoki művésztelep nyári iskolája a Közoktatásügyi Minisztérium, a Képzőművészeti Főiskola, a Művésztelep vezetősége és művésztárgjainak közreműködésével. Rendeltetése volt, hogy fiatal művészeknek, különösen a Főiskolai növendékeknek alkalmat nyújtson arra, hogy magukat a nyár folyamán és elismert művészek vezetése alatt tovább képezhessék és különösen a plein-air festést gyakorolhassák.” — olvashatjuk a Fényes Adolf és Szlányi Lajos szignálta, a Tanácsköztársaság idején fogalmazott újralakulási kérelemben.¹⁵

De aztán egyszerre minden megváltozott. A nyári iskola újraindítási folyamodványát fogalmazó tanácsköztársasági kérelmezők megfogalmazásában ez egy egyszerű kijelentő mondatként hangzik: „Az iskola legnagyobb része bevonult”. Tartalma azonban sokkal súlyosabb. Azt jelenti, hogy kitört a világháború, amelynek négy esztendeje alatt nemcsak a telep utánpótlása akad el, de csatasorba állnak a már meglett, nős-családos idősebb művészek is. Ki ilyen, ki olyan hazafias szolgálatot teljesítve. Vannak közöttük olyanok, akik — művészek lévén — speciális feladatot kapnak: hadirajzolói szolgálatot teljesítenek. S igaz, hogy viszonylag biztosított körülmények között, de mégiscsak a frontvonal közelében. Amely „biztonság”-nak sokszor egy végzetessé is válható fronton szerzett sérülés, sebesülés az elengedhetetlen feltétele, mint például *Zádor István* esetében, akinek a szerb fronton egy ütközetben a bal kulcsontja felett, közvetlenül a fő

Zádor István: Őrszemek (diópác)

ütőér mellett hatolt a nyakába egy golyó s a jobb tüdőn keresztül a jobb vállán jött ki.¹⁶ Mások, mint például *Pólya Iván*, „mezítlábas” frontkatonaként bukkannak fel az olasz frontvonalnál. „Udinében sok ismerőssel találkoztam...Séta közben egy teherautó sofförje” főhadnagy úr! főhadnagy úr! kiáltására lettem figyelmes. Pólya Iván kedves jó barátom volt, aki itt... egy sebesültszállító-oszlopnál teljesített szolgálatot. — írja *Zádor István* háborús élményeit idéző könyvében.¹⁷ Megint mások komoly hadi kitüntetésekert szereznek, mint a vitézi címet nyert *Aba Novák Vilmos*. A Lyka-féle Művészet XVII. évfolyamának a Képzőművészeti Társulat nyolc teremben rendezett 1918-as Tavasz Kiállításáról készült

Ruszti Gyula: Hadifogoly képmása

beszámoló, amely termenként ismerteti az összegyűjtött anyagot, szinte kivétel nélkül olyan kitételekkel él, hogy „...az első számú teremben... mindjárt az első kép egészen a jelené, háborús aktualitású: Markó Ernőnek egy orosz fogoly-típusa. Jusztkó Bélának Tagliamento-melléki kompozíciója hasonlóan a háborúból való tárgy”, „...csatakép nyitja meg a negyedik terem műtárgyainak sorát...”, „...arkképek, tájképek az ötödik terem uralgó eleme... (de) hozzásorolhatjuk... (a művészek)... oly képeit, amelyek tárgyak révén többé-kevésbé összefüggenek a világháborúval...”, „...a hatodik teremben több kép tükrözi a világtörténeti idők hangulatát...”, „...a hetedik terem nagyméretű háborús képeket (is) tartalmaz...” S akkor még csak azokról a művészekről esett szó, akik túlélve a nagy világhégest, képesek voltak még az alkotó munkára. Akik között szép számmal találunk

Szolnokhoz kapcsolódó olyan neveket, mint *Szüle Péter*, *Mednyánszky László*, *Vidovszky Béla*, *Zádor István*, *Ruszti Gyula*, s az egykori ugyancsak Kohner-ösztöndíjas *Romek Árpád*.¹⁸ Mert szó szerint igaz, amit a *Művészet* 1916-os számában a névtelen cikkíró úgy fogalmaz, hogy „nemzetünk fegyveres küzdelmében, annak kezdete óta ott vannak a művészek is.”¹⁹

Ők a szerencsések. De az egykori Fényes Adolf-tanítvány, *Germány Elemér* 1916-ban hal hősi halált, az ígéretes karrier előtt álló *Szirt Oszkár*t pedig 1914-es bevonulása után, novemberben sérültként hozzák a szerb harctérről a Szent-István kórházba, ahonnan 1915 februárjában már a Kárpátokban folyó harcokban vesz részt, mint zászlós-segédparancsnok. Innen betegsége miatt ismét kórházba kerül, majd felgyógyulása után az orosz fronton harcol tovább. 1915 októberében Kún László tábori lelkész az alábbi levelet juttatja Szirt Oszkár családjához: „Igen Tisztelt Uram! ...Szirt Oszkár ezredbeli hadnagy bajtársunk f. év július 21-én esett el. Ezredünk akkor a Búgon kísérelt meg átkelést. Ez sikerrel is járt, de a túlsó parton nagy orosz erők ellentámadásba mentek át, mely elől kénytelenek

Szirt Oszkár hadnagy

voltunk eredeti állásunkba, a Búg innesső partjára visszajönni. Ez alkalommal Szirt hadnagy azt a parancsot kapta, hogy századával egy felvételi állást foglaljon el, mely által az orosz ellentámadást feltartóztassa addig, míg a visszavonuló csapataink eredeti állásaikba visszatérnek. Szirt hadnagy századával csapataink visszavonulását hősiessen fedezte, s végsőkig kitartva találta a gyilkos golyó. Hátlövészt kapott. Pár óráig még élt, s a Búgon sikerült még átszállítani, hol hős lelkét kilehelte. Tudorkoviec községben a leégett görögkatholikus templom előtti kereszt mellett az út mentén temettük el és sírjának gondozására az ottani derék gör. kath. lelkészt kértük fel. Szirt hadnagy sírját kereszttel jelöltük meg...²⁰

Nem volt sokkal kedvezőbb az itthon maradtak helyzete sem. Az a nagy lendületű fejlődés, amely Horthy Szabolcsnak, az 1910-ben beiktatott új főispánnak a működése alatt különösen gazdasági és kulturális téren megindult (ekkor létesült a szolnoki cukorgyár és fejeződött be az I. Ferenc József tiszai közúti híd építése többek között), a világháború kitörésével megakadt. 1915-ben maga a vármegyei főispán is hősi halottja lett a galíciai harcmezőkön folyó összecsapásoknak, de ettől függetlenül is komorodott az ég nemcsak az ország, de a város, a vármegye felett is. Egymást követték a korlátozó intézkedések, a lakosság egyre nehezebben szenvedte el a növekvő pénzügyi megszorításokat, a növekvő adóterheket, a rekvirálásokat, az élelmiszer-és közszükségleti cikkek fogyasztásának egyre csökkenő mértékű „adagolását.” Nem voltak már ígéretes városi építkezések, újabb ipari üzemek sem létesültek a háborús évek alatt. S ezzel párhuzamosan a művészi alkotó munka lehetőségei is egyre csökkentek. Mikor pedig 1918. október 25-én Szolnokon is megalakult a nemzeti tanács, megkezdődött a régi közigazgatási rend radikális felszámolása, megsemmisültek a vármegyei, városi és községi hatóságok, a bíróságok és a rendőrség, s átalakult a közoktatásügyi szervezet is. Az ügyeket mindenütt a munkás-és katonatanácsok intézték, s a pénzügyintézeteket, közigazgatási, közmunkaügyi, igazságügyi, közéleti ügyeket a népbiztosok ellenőrzése alá rendelték. A románok előretörésével még súlyosbodott a helyzet. S bár a Tisza vonalát a hatalmas mértékben megáradt folyók miatt nem tudták átlépni, Szolnok száz napon át ostromlott frontvárossá vált és állandó célpontjává mind a román mind a védekező vörös egységek ágyúzásának. Ezt a naponkénti ágyúzást, belövéseket természetesen a fő célpont: a Tisza-híd és környéke szenvedte meg, így a hídnál fekvő művésztelep és a híd közvetlen közelségében kifejlődött-kiépült belváros: a városközpont. Urbán Lajos szolnoki orvos napi feljegyzései szűkszavú, de hű krónikája ezeknek a nehéz napoknak. Az 1919-es szolnoki harcokat megörökítő naplójában többek között olyanokat olvashatunk, hogy „...Hajnali 1/2 1-kor erős pergőtűzserű ágyúzásra ébredtünk fel. A mi csapataink ágyúznak erősen, állandó ágyútüzelés közt géppuska, kispuska zaj — amire a románok is erősen válaszolnak... (május 23.)... délután 1 5-kor hevesebben ágyúzza a román a várost, mint máskor. Egész 1/2 8-ig lőtte a Szapáry utcát és a Várat... (június 10.)... egész nap apróbb ideig tartó lövések a mieink részéről. Akkor utána a román, valószínű, hogy a templomot — illetve a tornyot, mint sejtése szerint megfigyelő helyet, gránát tűz alá vette, de bizony a templomtornyot nem bírta eltalálni... azt mondják, hogy a Vártemplom romokban hever és az egész vár-nevű városrész. Azt beszélnek, hogy a Vártemplomot, vagy 60—70 lövés érte, a nagytemplom is kapott már vagy 20—25-t, de nem látszik meg rajta, mert igen erősek a falai... (június 13.)... nyugodt, csendes volt az

éjszaka, mikor egy irtózatos robbanás zaja vert ki bennünket az ágyból. Az egész utca népe felébredt és az utcára rohant, hogy mi volt az. Reggel hallottuk azután, hogy a 30 öles hidat felrobbantották a románok... (június 30.);... a románok már délután lövik újra a város posta és híd felőli részét... (július 26.)... a román tüzérség leadott egy félórás pergőtűzet a városra... egy újabb örületes pergőtűz a városra... borzalmas pusztítást csinált a sok nehéz ágyúöveg, csupa nehéz gránáttal dolgoznak, hallom, a Tisza hidat a város felőli végén felrobbantották... (július 28.)... a város képe igen szomorú, már azt értve, hogy össze van löve a város... (augusztus 4.)... azt mondják a román tiszték, ha 35 perct késik a parlament, úgy 150 ágyúval porrá lötték volna a várost... (augusztus 5-6-7.)”²¹.

Kiegészítő magyarázatként a közölt idézetekhez annyit kívánunk hozzáfűzni, hogy az említett helyszínek Szolnok központi részének utca, illetve hely megnevezései. A Szapáry utca például azonos a Tisza partról induló, s a vasút állomástól a Tisza és Zagyva-hídig nyúló Baross utcát, a belváros közepén merőlegesen keresztező utcával. A Vár pedig a Zagyva-hídon túli városrész, amelynek területén a művésztelep épült (mindkettő a június 10-i bejegyzésnél). Ugyanitt található a Vártemplom is, közvetlenül a művésztelep szomszédságában. míg a nagytemplom, a Szapáry utca végén, a Tisza parton lévő római katolikus, vagy Ferences templom, Szolnok 1724-1757 között épített, legrégebb fennmaradt épülete (június 13-i bejegyzések). A 30 öles híd a Tisza-hídtól délre eső ártéri híd, amit „százlábú híd”-nak is neveztek (június 30-i jegyzetben), a város posta és híd felőli része megegyezik a Tisza-Zagyva hidak lábánál az 1856-ban épített úgynevezett Obermayer-Hubay-féle házzal, Szolnok első emeletes épületével (július 26-i bejegyzésnél). A város felőli részénél felrobbantott Tisza-híd pedig azonos az említett Horthy Szabolcs főispánsága idején 1911-ben átadott I. Ferenc József tiszai közúti hiddal.

A proletárdiktatúra idején talán Szolnok szenvedte a legtöbbet. A Scheftsik György vezette május 3-i ellenforradalom leverése után a városban megjelent a Szamuely-féle véstörvényszék, amely 32 áldozatot szedett. S akkor még nem is említettük azoknak a sokaságát, akik — jóllehet többjéről az idézett Urbán Lajos napló névszerint is megemlékezik, ám terjedelmi okok miatt e helyen nem említhettük — az ágyúzások, belövések következtében veszítették életüket. A véráldozaton felül anyagiakban is felbecsülhetetlen kár érte a lakosságot. A város és a művészeti egyesület tulajdonát képező, alapos válogatással összeszedett értékes, Pettenkofeneket, Biharikat, Deák-Ébneket tartalmazó képgyűjteménynek lába kelt, szórén-szálán eltűnt a zűrzavaros időkben. S mivel a proletárdiktatúrával Szolnokon fordultak először szembe ellenforradalmi erők, a megtorlások is itt voltak a legkirívóbbak. Ráadásul az ártatlan polgárság szenvedte meg őket. Ezért is határozott úgy a város, hogy bár önálló emlékművel anyagiak hiányában nem adózhatott vértanú polgárainak, szíves örömet vette Zádor István javaslatát, miszerint a neves szobrászművésztől, Füredi Richárdtól, — a budapesti millenniumi emlékmű három királyalakjának, a szegedi Ipolyi Arnold és a debreceni Méliusz Juhász Péter szobrának megformálójától — elfogadja és a Tisza Szálló viszonylag védett árkádsorában felállítja, a kömmün mártírjai számára Budapestre készült emlékmű gipszét. A forradalom sarkányát megölnő férfit ábrázoló hatalmas méretű gipsz-szobor „...talapzatán a következő áldozatok nevei vannak bevésve: Bársony Mihály, Benedek János, Berger Albert, Both Ernő, Demény Lajos, Ehrlich István, dr. Engel Sándor, Gunszt Sándor, dr. Hajdu Béla, Király Árpád,

László Imre, Majthényi Pál, Matyasovszky Róbert, Mellinger Ede, Németh Pál, Östreicher Nándor, Paleskó Jenő, Dr. Pethes Manó, Dr. Simonyi Pál, Spiller Aladár, Stögermayer Antal, Sugár Miklós, Szántay Ferenc, Dr. Szikszay György, Szilágyi Imre, Tövis Béla, tallósi Vámosy Zoltán, Wennes Andor, Zakariás István, Zakariás Mihály, vitéz Zalán Zoltán, Zeley János.²²

A szinte „hadszintérré vált” művésztelepen — hiszen mint fentebb bemutatuk, híd közeli fekvése miatt ez volt a város legkiszolgáltatottabb és legveszélyeztetettebb része — nemcsak elakadt, de az 1919-es esztendőben a harcok elültéig teljesen szünetelt a művészi munka. A tanácskormány alatt, egészen addig, míg Szolnok frontvárossá nem vált, a telep sorsáért aggódó festők idősebbjei: Fényes Adolf, Szlányi Lajos, Zádor István, Barta Ernő megpróbáltak tenni valamit a telep érdekében. Felvették a kapcsolatot a Budapesten irányító közoktatásügyi népbiztosság művészeti ügyeinek politikai megbízottjával, Pogány Kálmánnal, és bár megbízatást nem kaptak ugyan a telep helybeli ügyeinek intézésére, de felhatalmazást igen, mégpedig arra, hogy alakítsanak ki a kapcsolatokat minden segíteni szándékozó és tudó személlyel. Eredmény azonban nem igen mutatkozott. Pedig „...első dolgunk volt, hogy felkeressük a Művésztelepet. Valóban megdöbbszünk annak a könnyelmű gondatlanságnak a láttán, — olvashatjuk beszámolójuk summázatát a helyi újságban, még a harcok okozta rombolásokat megelőzően — amit a nagy szeretetünkkel körülvett telepen tapasztaltunk. Úgy látszik, hogy a háborús években nem volt gazdája a telepnek. Teljesen gondozatlan a gyönyörű, szép park, de még siralmasabb állapotban vannak a művészházak. A tatarozás hiánya miatt az épületek falai kívül-belül repedeztek, és a talajvíz is annyira megrongálta azokat, hogy a nagyobb bajok elkerülése végett sürgős szükség van a gyors és alapos renoválásra.”²³

Gyakorlatilag ez azt jelentette, hogy a nagy, múltú szolnoki művésztelep teljesen lakatlaná vált egy időre. Hiszen a Vártemplom és a Zagyva-híd a román ágyúzás állandó célpontja volt, amelynek következtében — bizonyítja ezt az említett dr. Urbán Lajos naplójegyzeteivel egyidejűleg készített több fényképfelvétele is — a templom számos belövést kapott, szétlőtték a tornyát is, s a mellette lévő művésztelep is súlyos károkat szenvedett. 1920-ban nyílt csak alkalom arra, hogy a helyreállítási munkálatok megindulhassanak. 1924-ben a Világ március 18-i száma erről így számol be: „...tudvalevőleg a művésztelepet, amely közvetlenül a Tisza-part mellett fekszik, a románok teljesen szétlőtték és csak fokozatosan sikerült a megfelelő anyagi eszközöket előteremteni és egyenként lehetett a műtermeket helyreállítani. Lippich István volt főis-

A románok szétlőtté vártemplom. Dr. Urbán Lajos fotója 1919-ből

pán, legfőbb intézője a Szolnoki Művésztelep dolgainak és az ő lelkes munkájának eredménye, hogy a múlt (1923) esztendőben már az egyik műterem ház teljesen rendben volt és a másik háznak is két lakosztálya és dolgozó terme fogadhatta be a telepen dolgozó növendékeket. Az idei esztendőre pedig mind a két épület restaurálódott és Lippich dr. a múlt hét szombatján értekezletre hívta a szolnoki művészeket és közölte velük, hogy melyik műterem és milyen beosztással állnak rendelkezésükre. Az idei (1924) esztendőben Fényes Adolf körül, aki a szellemi feje a társaságnak, a régebbiek közt Szlányiék, Zombory, Pólya Tibor és Pólya Iván, Szüle Péter, Vidovszky dolgoznak majd a telepen, új tagként pedig Zádor István csatlakozik hozzájuk. Természetesen továbbra is ott lesznek Fényes Adolf volt növendékei, akik ma már a fiatal festő-generáció komoly értékeiként szerepelnek: Moller Pál, Bertalan, Péter Marianne, Áldor és a többiek.”²⁴ Ugyanennek a közlésnek egy másik újságot idéző írása szerint a telep már az 1923-as esztendőben is funkcionált, sőt az is kiderül belőle, hogy már 1922-ben is használható volt a műterem egy része, hiszen, mint a hírlapíró közli: „...a kolónia törzstagjai közül...Fényes Adolf, Zombory Lajos, Vidovszky Béla, Udvary Dezső festőművészek érkeztek meg. Újabb vendége a telepnek Szüle Péter ismert jónévű festőművész. De itt van a tehetséges ifjú nemzedéknek, már múlt évi előnyös bemutatkozásán szerepelt néhány tagja, Fényes Adolf mester kedves tanítványai: Bertalan Albert, Moller Pál, Radnay Miklós és Péter Marianne, a tehetséges, fiatal festőművész, kinek jövőjéhez sok szép remény fűződik.”²⁵

Ettől kezdve a telep egészen az újabb viláégégésig megszakítás nélkül, folyamatosan működött. Ám ez nem jelentette egyben azt is, hogy gondok és nehézségek nélkül. Teljesen megváltozott, új körülmények között kellett az amúgy is viszonylag kevés támogatást élvező művészi munkát folytatni. Akkor és olyan nehézségek közepette, amikor maga az ország is fennmaradásáért küzdött az ellenséges érzelmű, ám háborús győzteseknek minősített és nyugat által támogatott utódállamok szorító gyűrűjében. 425.411 km²-ről 93.011 km²-re, vagyis kevesebb, mint negyedére csökkentett területen, megfosztva korábbi teljes, ideális természeti egységéből következő gazdasági, s arra épített, azt kiaknázó és kiszolgáló okszerű létesítményeitől. Olyanoktól, mint a centrális kiinduló pontból sugár-szerűen futó vasúti pályáktól, melyeknek körkörösön futó összekötő vonalait a megcsonkított ország még bénábbá tétele céljából teljesen leszakították, s az utódállamoknak juttatták: vasúti hálózatunknak 41,2%-a, mozdonyainknak 32,3% a, személykocsijainknak 26,2%-a, poggyászkocsijainknak 20%-a és a teherkocsiinknak csak 17%-a maradt birtokunkban. Az úthálózatunk teljesen megrongálódott a beharcok során, s teljesen elvágták az országot az Adriai tengertől is. Az új államhatárt olyan igazságtalanul és drasztikusan jelölték ki, hogy azzal az ellenséges érzelmű szomszédoknak jutott Nagymagyarország össz-erdőterületének 85,5%-a, működő bányáinknak csak 41%-a maradt birtokunkban, miáltal az ország koldussá lett. Magyarország fizikai egységével együtt elvesztette gazdasági és állami egységének előfeltételeit is. A folyók felső folyásainak mások rendelkezése alá bocsátása nemcsak a vízi útvonalak használatát tette hosszú időre lehetetlenné, de az egységes erdő és vízgazdálkodás felrúgásával a hegyek közé szorult, mélyen fekvő, alföldi rész, vagyis a Trianoni Magyarország mind a mai napig árvizektől, vízszennyezéstől fenyegetett területté vált. Felborult a korábbi többcentrumú ország berendezkedés, ami viszont a közigazgatás és a kulturális élet teljes felborulásához vezetett és mielőbbi átalakítást

szükségeltetett. A leszakított területekről az anyaországba kényszerülő intézmények áttelepítése (kolozsvári, nagyszombati egyetemek, máramarosi tanítóképző) és kitűnően képzett alkalmazottaik: jogászok, közigazgatási szakemberek, tudósok, tanárok, művészek beáramlása az amúgy is súlyos körülmények közé zuhant itthoniak tömegére, szinte katasztrófális állapotokat teremtett.

S ha a nehézségek könnyítésére találtak volna is megoldást, azok megvalósítását a békekedrérumok nem létező stratégiai fenyegetettségre hivatkozó tilalmi utasították el. Minek következtében belföldi, dupla vasúti sínek nem voltak lefektethetők, építésük, ésszerű fejlesztésük csakúgy tilalmazott volt, mint az új utak építéséé. Minek következtében ez az akut probléma csak most, napjainkban kezd valamelyest megoldódni. Az addig többcentrumú és egészséges elosztású ország „vízfejűvé” duzzadt: egyetlen város, a főváros irányította országgá lett, amiért még ráadásul évtizedeken át hadi jóvátételt is szedtek tőlünk.²⁶

Akkor tehát, amikor az egész ország ilyen katasztrófális állapotba került, amikor az élet minden területén napi gondot okozott a megélhetés, amikor nem volt munkaalkalom és az infláció megállíthatatlan mértékűvé vált, reménytelen dolog volt még csak gondolni is a művészetek, a művészek állami támogatására. Szolnok városa már csupán azzal, hogy viszonylag rövid idő alatt lakhatóvá és használhatóvá tette a művésztelep épületeit, műtermeit, s ott fogadhatta munkára jelentkező, alkotni vágyó festőit, az ország élvonalába került. Természetesen ez nem jelentette azt, hogy a művésztelep és az ott dolgozó festők sorsa megoldódott. Ez a létért folytatott küzdelem az országban esett történeteket egészen a második világháborúig végig kísérte. Hogyne kísérte volna hát végig a művésztelepet is? A húszegynehány esztendő alatt szinte állandóan temetik a különféle hírlapi cikkek. S bár nem vitás, hogy szűkösek az alkotóművészek lehetőségei és romlóak a körülményeik, sokszor talán azért túlzóak a fogalmazások, hogy nagyobb odafigyelésre késztessek az illetékeseket, kényszerítsék őket arra, hogy kissé mélyebben nyúljanak a zsebükbe művészeik érdekében. Az egyik cikk például azt írja, hogy a Szolnoki Művészeti Egyesület közgyűlésének „...talán legizgalmasabb pontja az volt, amikor az igazgatósági jelentés a szolnoki művésztelep anyagi szanalásával foglalkozott. Az igazgatósági jelentés után, mely az elmúlt, 1928 év helyzetét tárgyalta és tárta a maga szomorú valóságában, az egyesületért aggódó, nagy számban megjelent tagok elé, következett az ügyvezető h. igazgatónak, dr. Kerekes Sándornak azon bejelentése, hogy a m. kir. Kultuskormány az egyesület részére hat éven át évi 6.000 pengő subventiót megállapított és Szolnok város megértő, a szép és nemes cél iránt lelkesülő képviselőtestülete pedig öt éven keresztül évi 2.000 pengő segély megszavazásával igyekezett az egyesület segítségére. A városháza tanácsstermére ráboruló nyomott, borongós, őszi hangulatot a tagok lelkéből kiáradó öröm érzése oszlatta el. Mély megihatottsággal fogadták a szanalási tervezetet, mely e két segély folytán keresztül vihető és ezzel Csonka Magyarország legrégebbi művésztelepének további fennállása és céltudatos működése biztosítottnak mondható. Köszönetét fejezte ki a közgyűlés városunk szeretett képviselőjének: dr. Kenéz Bélának, vármegyénk köztisztviselőben álló főispánjának: Almássy Sándornak és agilis polgármesterünknek: dr. Tóth Tamásnak, akik az állami és városi segélyeknek megállapításánál megértő szeretettel karolták fel az egyesület ügyét.”²⁷Egy másik egyesületi közgyűlésen Udvarý Dezső festőművész felszólalásában kifogásolta, hogy a vezetőség a művészektől inkasszált lakás-és terembért kíméletlenül behajtja, mire a

*Dr. Tóth Tamás polgármester
(Pólya Tibor karikatúrája)*

*Dr. Füredi Ferenc bankigazgató
(Pólya Tibor Karikatúrája)*

testület nevében válaszoló igazgató, „...Lippich István rámutatott arra, hogy a pénzre a telepnek szüksége van, csak így lehetséges az, hogy a telep zavartalan működését biztosítsák s emellett a 9.000 pengős adósságot 2.000 pengőre csökkentsék.”²⁸

1925-ben dr. Tóth Tamás személyében a modern városigazgatás minden ágazatában elismert lelkes szakember kerül a város élére. Polgármestersége idején — az előrelépést és gyors városképi átalakulást látva a lelkesedő hívek szóhasználatával élve — „Szolnok szinte amerikai fejlődésnek indult.” A kiváló pénzügyi tehetségnek bizonyuló alig harminc esztendőes fiatal polgármester mind a megye (roffi Borbély György főispán és Alexander Imre alispán), mind a város (dr. Kiss Ernő felsőházi tag, dr. Füredi Ferenc bankigazgató és a kitűnő beosztottak: dr. Kerekes Sándor főjegyző és dr. Sárközy György városi tanácsnok) személyében kitűnő támogatókra talált, ami lehetővé tette nagyvonalú reformterveinek és álmának: „Szolnok nem volt, hanem lesz!” megvalósulását. A pénzügyi fedezetet a két ízben igénybe vett Speyer-kölcsön biztosította. Az első megszerzéséről a helyi lap tudósítója így számol be: „...A polgármester előbb a belügy, majd a pénzügyminisztériumba érkezett, ahol dr. Lukács Ödön miniszteri tanácsossal, a városok kölcsönügyeivel megbízott előadójával folytatott hosszas tárgyalása eredményeképpen Szolnok város részére 231.425 dollár, azaz 18 és fél milliárd külföldi kölcsönt eszközölt ki. A tárgyalások folyama alatt igen kellemesen érezte hatását a miniszter úr felfogása, amely szerint Szolnok — a vörös

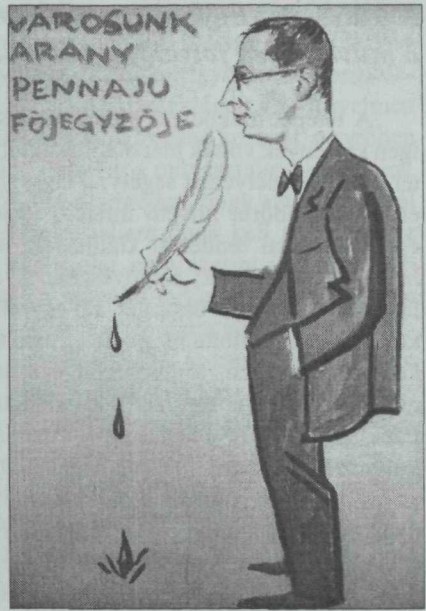

és román megszállás alatt igen sokat szenvedett — városát különösképpen igyekezett előnyben részesíteni és így aránylag legtöbbet kaptunk a kölcsönből. A pénz első fele kb. 10 napon belül a város rendelkezésére áll, a második fele pedig két-három hónapon belül. Az összeg teljesen elég a kontemplált építési program részletes keresztülvitelére...²⁹

Ezt a kidolgozott programot ugyanez a hírlap már korábban, mint a városi közgyűlés által megszavazott, és jóváhagyott tényrt ismertette.³⁰ Ez pedig olyan nagyleptű, s a városfejlesztés szempontjából hatalmas változásokat jelentő elképzeléseket takart, mint a Zagva-gát kiépítése (ez a művésztelep is közvetlenül érintette), a nem sokkal korábban feltárt hőforrásra épülő gőzfürdő és szálloda építése a Tisza partján, sertésvágóhíd és hűtőház, villamos autóbusz létesítése, a színház átépítése és korszerűsítése, egy városi bérpalota emelése, illetve parkírozási lehetőség megteremtése és a falusias városrészek korszerűsítése, szilárd burkolattal való ellátása. Amelyek — véli a cikkíró — „csak 17 milliárdot emésztenek fel s így másfél milliárd többlete marad a városnak, amivel a város kisebb szépészeti hibáit tudja teljesen rendbe hozni.”³¹

A második, 5 milliárdos államkölcsön újabb útépitéseket, belvárosi utcák korszerűsítését, aszfaltozását, tereinek, parkjainak kialakítását tette lehetővé. Több szociális és kulturális intézményt alapítottak, illetve fejlesztettek. Az új építkezések elsősorban a belvárost érintették, ahol ekkor létesültek az említettekén kívül a fa-és fémipari szakiskola, a felsőkereskedelmi iskola, a főposta, szegényház, a szegényházi és a gyárvárosi templom, rendezték a tiszai rakpartot, hajózhatóvá tették a Tisza Szolnok feletti szakaszát, s az 1933-as úgynevezett Széchenyi- emlékhajóúton született meg a gabonátárház és gabonakikötő kiépítésének gondolata, amely 1934-ben meg is valósult. E lendületes fejlődés eredményeként 1940-re a statisztikai adatok szerint a vidéki városok sorában Szombathely és Újpest után, ami akkor még nem tartozott a fővároshoz, Szolnokon emelkedett a legtöbb emeletes épület: vagyis 111 egyemeletes, 25 kétemeletes és 5 háromemeletes épületet tartottak nyilván.

Eredetileg a külföldi kölcsönt 1960-ig kellett volna kiegyenlíteni. A kiváló gazdasági érzékű polgármester és segítői azonban kihasználva a korona inflációját, már az 1920-as évek elején letudták adóságukat, s ezzel a céltudatos pénzügyi manőverrel a névérték százalékáért visszavásárolták Speyer-kölcsön kötvényeiket, amely által Szolnok csaknem tehermentessé lett. Ezt a merész pénzügyi műveletet a város elektromos áram ellátásának előnyös feltételek mellett történt bérbeadásával hajtotta végre.³²

Dr. Kerekes Sándor főjegyző
(Pólya Tibor karikatúrája)

A Művészeti Egyesület próbálkozásai a művésztelep folyamatos működtetése érdekében

A telepet működtető Művészeti Egyesület pénzforrásai — mint alább bemutatjuk — igen szerények voltak már alapításuktól kezdve. A következőkből tevődtek össze: a miniszter által engedélyezett segély; a tagsági díjak (eredetileg évi 12 korona, amely azonban az első világháborút követő infláció idején számszerű összegében többször módosult); az egyesület által rendezett kiállítások, irodalmi és művészeti ünnepségek ellenértékéért befolyó jövedelmek; a művészeknek a műtermekért és mellékhelyiségekért fizetett évi lakbére, (melynek összegét az egyesület műtermeinek házi szabályzata 1902-ben 160 koronában állapította meg); az egyesület alapító tagjainak hozzájárulási összege 200, azaz kettőszáz Korona, amivel kötelezettségüket egyösszegű, vagy legfeljebb három éves részletbefizetéssel egyszer s mindenkorra letudták, és a rendes évi 12 Korona tagdíjak. Ezekből a pénzügyi forrásokból tartotta fenn magát a Művészeti Egyesület. Hogy mindez különösen válságos időszakokban hogy alakította a telep sorsát, az kiderül az 1929-es egyesületi közgyűlésről adott beszámolóiból, amiben azt olvashatjuk, hogy „...a jelenlegi nehézségek leküzdésére a kultusz-minisztérium hat éven át évi 6.000 P, a város pedig 5 éven át évi 2.000 P. szubvenciót szavazott meg az egyesület segélyezésére.”³³ Majd 1938-ban egy másik lap azt írja, hogy: „...Szegény Pólya Tibor nem tudta már megérni (hogy)... hosszú vajúdas után... rendbe jön a súlyos anyagi gondokkal küzdő művésztelep ügye... a kultuszkormány a Szolnoki Művésztelep szanálására, az egyesületet terhelő tartozások kiegyenlítésére, valamint az épületek tatarozására a folyó évben 2.000 pengőt, az 1938/39-i költségvetési évtől kezdve pedig 4 éven át 5.000 pengőt folyósít. Ezzel szemben elvárja Szolnok városától, hogy 1938. évtől 2.000 pengő támogatásban részesítse a Művészeti Egyesületet, gondoskodjék a művésztelep világításáról, telkének kertészeti fenntartásáról és ápolásáról, továbbá mentesítse a művésztelepet a közüzemi díjak fizetés alól...”³⁴

Egy esztendővel később az egyik hírlap munkatársának, a Művészeti Egyesület alelnökével, Lippich István ny. főispánnal folytatott beszélgetéséből azt tudhatjuk meg, hogy „...a kultuszkormány...megértéssel sietett segítségünkre és a megszavazott segélyt pontosan folyósítja. Ennek köszönhető, hogy a telep egyik épületének kijavítására és modernizálására már tavasszal sor kerül. Tervbe vettük, hogy az átalakítás során egy olyan termet létesítünk, amelyben állandó kiállítás lesz. Itt helyezzük el a Művészeti Egyesület tulajdonát képező, nagy értékeket képviselő képeinket, melyek ez idő szerint megfelelő helyiség hiányában részben a Tiszában (Tisza Szálló), részben pedig a városházán vannak. Szeretnénk, ha a jövőben a város is nagyobb megértést tanúsítana irányunkban, mint eddig. Lássza be végre mindenki, hogy a szolnoki művésztelep nemcsak az egyetemes magyar képzőművészetnek, de magának Szolnok városának is hatalmas, szinte felbecsülhetetlen szolgálatot tesz. Éppen erre való tekintettel már a most meginduló építkezés alkalmával segítségünkre kell jönnie a városnak. Ha már anyagi segílyt nem tud ez idő szerint juttatni, legalább az építkezési munkálatokat végeztesse el ínségmunka keretében. Örömmel számolhatok be arról, hogy az egyesület új elnöke, br. Urbán Gáspár lelkes érdeklődést tanúsít a művésztelep iránt. Most, amikor tudomást szerzett a küszöbön álló építkezésekről, ígéretet tett, hogy a segély felemelése ügyében el fog járni a kultuszkormánynál. Ha ez a

jóindulatú szándék sikerrel jár, úgy még ebben az évben sor kerül a második épület átalakítására is.”³⁵ A Szolnoki Művésztelep monográfiáját idézzük, amikor az 1925-1944 közötti Szolnok költségvetési előirányzataiból kigyűjtött adatokkal igyekszünk megvilágítani a Művészeti Egyesület két világháború közötti anyagi nehézségeit: „...figyelmen kívül hagyva a reálisan nem értékelhető inflációs korszakra eső 32 millió koronát, pengőben 1927-től kezdve kerekén 37 ezret kapott az egyesület, illetőleg a művésztelep segélyként. Vagyis évi átlagban 2.000 pengőt. Ebből 1939-től 1944-ig oly módon, hogy azt a mozikból származó bérjövedelem 50 %-a biztosította. A helyzetre jellemzőnek kell tartanunk az 1939. évi költségvetés két, a fenti összegben is bennlevő tételét, mely szerint a művésztelep villanyszámlája címen 715 P-t, és a Vízművel szemben fennálló tartozás megtérítéseként 637 P-t állítottak be a költségvetésbe.”³⁶ Ezek után — vonja le a következtetést a monográfia szerzője — „Magától értetődik, hogy az Egyesület a maga erejéből is megkísérelte a tőle telhetőt a gazdasági nehézségek javítására. A gazdasági válság országos, sőt világszerte érezhető mélypontján, 1933-ban a művésztelepen nyári kerti ünnepséget és ugyanott az őszi kiállítás alkalmából táncmulatsággal egybekötött képsorsolást rendezett...”³⁷

„A szolnoki művésztelep sorsjátéka” című hírlapi cikkből azonban azt is megtudjuk, hogy a némi bevétellel kecsegtető tranzakció lebonyolításához sem volt elegendő csupán a gondolat felvetése. A fennálló szigorú pénzügyi előírások ugyanis bármiféle jövedelmet jelentő, üzleti tevékenységnek számító lépést komoly feltételekhez kötöttek és azonnal ellenőriztek. Ekkor bizonyult be, hogy a telep létrehozói milyen körültekintően, s mennyire átgondoltan szabályozták, milyen mindenre figyelmező gondnal dolgozták ki és foglalták szinte törvénynek minősülően írásba mind az egyesület, mind a kolónia működési feltételeit. S ekkor vált az is nyilvánvalóvá, hogy a két fórum irányításánál mennyire szükség volt a fentebb már említett hivatali ügyintézésben képzett és gyakorlott személyekre bízni a munkát. Hogy a szervezetbe a feladatokat ellátó, megbízatást teljesítő választott személyek nemcsak jól hangzó nevük okán kerültek be, hanem azért, mert szaktudásukra, ingyenes tanácsaikra, segítségükre feltétlenül szükség volt. „Szolnokon, az Alföld szívében, a világtól elvonulva, több mint harminc esztendeje dolgoznak a legkiválóbb magyar festőművészek — írja a fent nevesített írás szerzője — és mentik át vásznukra ecsetjükkel a világ kultúrája számára az alföldi magyar tájak szépségeit. Ezt az érdemet kívánta honorálni a pénzügyminisztérium, amikor a szolnoki Művészeti Egyesületnek megengedte, hogy illetékmentesen sorsjátékot rendezhessen, amelyen a szolnoki Művésztelep tizenkét európai viszonylatban is kiváló és elismert festőművészek műalkotásai kerülnek kisorsolásra. A nyeremények között Aba Novák Vilmos, Borberek K. Zoltán, Chiovini Ferenc, Fényes Adolf, Istokovits Kálmán, Pólya Iván, Pólya Tibor, Révész Pál, Szlányi Lajos, Vidovszky Béla és Zombory Lajos festményei és rajzai találhatók összesen kétszázhatvanöt darab, amelyek közül már egyetlen darab sorsjeggyel is lehet nyerni szerencsés esetben. Összesen huszonötezer sorsjegy kerül kibocsátásra tizenkétezeröttszáz pengő értékben és egy sorsjegy ára ötven fillérbe kerül. A sorsjegyek teljes bevétele egész összegben kisorsolásra kerül, mert a nyeremények értéke is tizenkétezeröttszáz pengő, tehát a sorsjegyek száz százalékot érnek. Ezt úgy lehetett elérni, hogy sorsjáték megrendezését és a sorsjegyek árusítását díjmentesen vállalták, tekintettel a kulturális célra.

A művészsorsjegyek húzása 1933. november 14-én, délután 5 órakor lesz a Szolnoki Városháza Nagytermében, közjegyző jelenlétében...Sorsjegyek kaphatók minden kereskedőnél, de megrendelhetők a Művészeti Egyesület sorsjátékának intézőségénél, Gettler Bank és Váltóüzlet Szolnokon, ahonnan kívánatra küldenek sorsjegyet elárúsításra is vidéki kereskedőknek, vagy bárkinek, ki azzal foglalkozni óhajt.³⁸

Még a sorsolást megelőzően — bizonyítandó, hogy szerencse szelvényeikért nem bővít kapnak majd a szerencsések — azt olvashatjuk, hogy: „...a napokban ismét fel felhúzták a redőnyét a Művészeti Egyesület Magyar-utcai kiállítási csarnokának, ahol most azok a képek állítatnak ki, amelyeket mindenki megnyerhet, aki ötven fillérért egy darab művészsorsjegyet vásárol magának. A kiállítási csarnokban a kétszázhatvanöt nyereségből húszat mutatnak be, két Borberek-i festményt; egy-egy Pólya Iván, Pólya Tibor, Chiovini, Zádor, Fényes, Szlányi, Zombory, Révész és Vidovszky képet; három Zádor rajzot, három Szlányi akvarellt és három Istókovits képet, köztük egy fametszetet. A közönség így meggyőződhet róla, hogy a művészsorsjegy november 11-i húzásán, amely a Városháza nagytermében lesz, a szolnoki festészetnek legjava alkotásai vándorolnak szinte ingyen azokhoz, akik megkísérelték a szerencsét és vettek legalább egy művészsorsjegyet. Sorsjegyet venni még most sem késő, tekintse meg a festőművészek alkotásait és vegyen művészsorsjegyet.”³⁹ Az állandó pénziánnyal küszködő Művészeti Egyesület és művésztelep a képsorsolás vonzó és sok mindent áthidaló lehetőségét és művészeket munkájukkal, esetleges adományaikkal segítő lelkes támogatói esetében is alkalmazta. Sőt — mint azt az egyesület helyettes igazgatója, Jancsó Lajos egy hírlapíró kérdésére válaszolva elmondja — a háborús időkben széthurcolt képtáralapot jelentő képgyűjtemény pótlására is ezt a módszert választották, amikor úgy döntöttek, hogy: „...egy év óta a labbéreket festményekkel fizetik a művészek és az ily címen átvett festményeket kívánja az igazgatóság nagyrészt a képtár gyarapítására felhasználni a jövőben és reméli, hogy évek múlva sikerülni fog a meglévő (megmaradt) értékes anyagot mennyiségében is gyarapítani.”⁴⁰ S mivel a Szolnoki Művészegyesület a művésztelep fenntartását tűzte ki céljául, a képsorsolások vonzó alkalmát a tagok további biztatása, esetleges új tagok toborzása érdekében is rendszeresen felhasználta, mint például az 1937. évi szeptemberi közgyűlésen — hogy csak kiragadjunk egyet a sok közül — amikor is a tagok között a festőművészek ajándékait: 30 darab műalkotást sorsoltak ki.

A képek festői, a mű címe, valamint a boldog nyertesek az alábbiak voltak:
„ ABA-NOVÁK VILMOS: Erdélyi udvar, akvarell — nyerte Földes Zoltán,
ABA-NOVÁK VILMOS: Szakállas önarckép, rézkarc — nyerte Szőnyi Dezső,
BIAI FÖGLEIN ISTVÁN: Csendélet, olajfestmény — nyerte Csépai Dezső,
BORBEREKI K. ZOLTÁN: Falu, pasztell — nyerte Ludvig Kálmán,
BORBEREKI K. ZOLTÁN: Akt tanulmány, tollrajz — nyerte dr. Szabó Miklós,
CHIOVINI FERENC: Búcsúsok, olajfestmény — nyerte dr. Csató Dávid,
CHIOVINI FERENC: Országút, olajfestmény — nyerte dr. Elek István,
FÉNYES ADOLF: Hegyi út, olajfestmény — nyerte Vigh Endre,
ISTÓKOVITS KÁLMÁN: Kültelki házak, vízfestmény — nyerte Engel Mór,
MATTIONI ESZTER: Csónakkikötő, vízfestmény — nyerte dr. Kiss Ernő,
MATTIONI ESZTER: Bárányok, vízfestmény — nyerte Balog István,

MATTIONI ESZTER: Alakok, vízfestmény — nyerte dr. Székely Sándor,
PÓLYA IVÁN: Zagyvapart, olajfestmény — nyerte dr. Urbán Lajosné,
PÓLYA Tibor: Városrészlet, olajfestmény — nyerte Khindl Ferenc,
PÓLYA TIBOR: Séta, tempera — nyerte Dr. Ösztreicher István,
POHÁRNOK ZOLTÁN: Kertben, olajfestmény — nyerte Vidor Mihály,
RÉVÉSZ PÉTER PÁL: Utcarészlet, pasztell — nyerte özv. Winter Vilmos,
RÉVÉSZ PÉTER PÁL: Virágcsendélet, olajfestmény — nyerte Nagy Géza tanár,
RÉVÉSZ PÉTER PÁL: Tabáni utca, akvarell — nyerte dr. Fehér Mihály,
SZLÁNYI LAJOS: Havas táj, olajfestmény — nyerte dr. Gergelyffy Géza,
ZÁDOR ISTVÁN: Tiszapart, tempera — nyerte özv. Kiss Béláné,
ZÁDOR ISTVÁN: Móricliget, tempera — nyerte dr. Bodnár Andor,
ZÁDOR ISTVÁN: Pityó, rézkarc — nyerte dr. Bagossy Károly,
ZÁDOR ISTVÁN: Tanyai út, rézkarc — nyerte dr. Hegedűs József,
ZÁDOR ISTVÁN: Legelő, rézkarc — nyerte Kalmár Miksa,
VIDOVSKY BÉLA: Zagyvarészlet, olajfestmény — nyerte Dobos István.⁴¹

Amely a hozzá hasonló többi, nyilvánosságra hozott listával együtt a kutatás számára a művek beazonosítása szempontjából felbecsülhetetlen értékű, belőlük nemcsak a művészt, a művet, de az azt elnyerő új tulajdonos nevét is megismerhetjük, s nyomába eredhetünk egy-egy kevésbé publikus alkotásnak.

Garden Partyk, azaz Kerti ünnepélyek a Szolnoki Művésztelepen 1933 — 1937 között

Nagybánya elkötelezett híve, hírverője, sőt bizonyos mértékig misztifikátora Lyka Károly, a két világháború közötti írásaiban többször is megfogalmazta, hogy a szolnoki művésztelepen a magyar piktúra több kiválósága magas művészi szinten valósította meg a szolnoki telep művészeinek alapszabályba is lefektetett programját. Azaz az ott dolgozó művészek: „...soha sem tévesztik szem elől, hogy egyesülésök alapját a magyar faj, a magyar föld és a magyar ég iránt való közös lelkesedés képezvén, mind összességökben a szolnoki művészársaságot, mindenkor a fajbeli magyar művészet eszméjének letéteményeséül tekintik...⁴² Akkor még azt írja, hogy „...amióta a mostani művésztelep fönnáll, a típusos szolnoki kép messze túlterjed a piac festői intimitásain, apró epizód-alakjain, cigányain, csirkés kofáin, s megnyitja nekünk a Nagy-alföld széles látóhatárát. A sokáig ok nélkül elhanyagolt Nagy-alföld a maga geológiai monumentalitásában, mint új festői érték vonul be Szolnokról művészetünk kincses házába. Egyszerű nagyságának ereje csak olyasvalakikben válhatik vérré, aki életét is odaköti. E tekintetben meg nem becsülhető szolgálatot tett a telep művészetünknek...megható nézni, mint próbálkozik a kisebb-nagyobb tehetségek egész sora a rejtélyes szfinx megszólaltatásával...ezzel vált lehetővé, hogy az Alföld lefestését felváltotta az Alföld megfestése, hogy egy stílus kezd előttünk kibontakozni, amelynek legfontosabb jegyei másutt nem, csak itt születhettek meg.”⁴³ Az ötvenes években, vagyis az internacionalizmus tetőzése idején azonban nem igen volt politikus hangoztatni a szolnoki művészeknek ezt a „nemzeti” célkitűzését, elkötelezettségét.

Különösen akkor nem, ha valaki, — mint Lyka Károly — élete végéhez közeledve a Kossuth-díjra pályázott, amit egyébként hatalmas munkásságával jogosan ki is érdemelt. Ennek érdekében még a valós tények csúsztatására is vállalkozott.

„...A szomszéd fáról földre pottyán egy piros alma...

— Milyen szép ez — járta körül tekintetét Lyka Károly — egy nagybányai kis bányászház kertjére emlékeztet. Ott is ilyen alma piroslott a fán a tornác előtt...

— És Szolnokon? — szakítom félbe szándékolatlanul visszamerengését, nyilván a hirtelen gondolatársítás hatására.

— Szolnok? — vonja redőbe homlokát Lyka — mesterségesen létrehívott település volt. *Nagybánya hatásának ellensúlyozására alapították.* De míg ott meghitt, baráti közösség dolgozott együtt, lényegében azonos felfogású lelkes művészek, Szolnokon a legkülönbélebb művészeti irányok követői verődtek össze, akiknek nem volt közös célkitűzésük...⁴⁴

Hát ez így — még ha minden tiszteletünk Lyka Károlyé is — nem volt igaz. Sőt! Ha a tényeket citáljuk, éppen az ellenkezőjére kapunk bizonyítékokat. Arra, hogy „... a nagybányaiak harmadik kiállítására már a Képzőművészeti Társulat 1899-1900-as téli kiállítása keretében került sor. A kérelmet Hollósyt kivéve ugyanazok írták alá, mint előző évben. Ezúttal azonban a Társulat megadta az engedélyt. Ez a nagybányaiak diadala volt, *de ugyanakkor először kezdett megbomlani a mozgalom belső egysége... a Hollósy-iskola a nagybányaiaktól külön, a Nemzeti Szalonban állított ki maga Hollósy is távol tartotta magát a nagybányaiak kiállításától. Ez volt az első nyilvános jele annak az érlelődő konfliktusnak, amely Hollósyt csakhamar a nagybányai művésztelep elhagyására készítette.*”⁴⁵ Ezzel szemben viszont a Szolnoki Művésztelep tagjai évtizedeken át a legnagyobb harmóniában dolgoztak és „...soha semmiféle incidens nem zavarta az egyébként nem könnyen kezelhető művészek együttműködését.” — tudhatjuk meg Zádor István egyik nyilatkozatából.⁴⁶

Ugyancsak a „csúsztatáshoz” sorolható az azonos tények hangsúlyozása, bűnnek minősítése az egyik esetben (Szolnok), s elhallgatása, mert az esetleg „dehonesztáló” lenne a másiknál (Nagybánya). Mint például a szolnokiak esetében a „nemzeti” elkötelezettség negatív hangsúlyozása, ugyanakkor mély hallgatás a nagybányaiak hasonló hitvallásáról. Megtagadása annak a ténynek, hogy Hollósy és Iványi Grünwald 1897-ben a Nagybánya és Vidéke újságban közzétett nyílt levelükben a nagybányai művésztelep működésének célját, a „magyar művészet” megeremtését szinte szóról szóra, majdhogynem ugyanazokkal a szófordulatokkal élve hasonlóképpen fogalmazták meg: „...a magyar művészet csakis magyar föld anyatejétől, magyar ég alatt, magyar talajon, a magyar néppel való megújuló érintkezésben izmosodhatik s nőhet nagyra, nőhet igazán magyarrá.”⁴⁷ Lykának a két telep-alakulattal kapcsolatos magatartása magyarázható ugyan, de nem menthető. Mert egy bizonyos: a legvadabb rákosista időben, 1952-ben Kossuth-díjjal kapott nemcsak életművéért, de toleráns magatartását is „értékelve”.⁴⁸ Az pedig másíthatatlan tény, hogy a szolnokiak jelenleg is tapasztalható pejoratív megítélésének itt a forrása. S ez a hólabdaként görgetett vélemény napjainkra már szinte korrigálhatatlanul ártalmas. Mert Lyka ugyan még pontosan tudta, jól ismerte a szolnokiak művészeti életünkben játszott fontos szerepét, fel is tudta idézni erről szóló korábbi nyilatkozatait is, sőt becsületből az alábecsülésben tovább nem is lépett, ám megadta az alaphangot. Amit aztán egyre jelentősebb funkciókat betöltő, ám a

valós tényeket már nem ismerő, s jól fel fogott politikai megfontolásból megismerni nem is akaró követői, tanítványai ezekre a ködvilágba csúsztatott gondolatokra már valótlan tényekből építkezve, tudatos tóditással-ferdítésekkel a telep tevékenységét egyenesen károsnak minősítik. Különösen annak két világháború közötti időszakát. Még a nemzetközi sikereket, eredményeket, a Szolnokon dolgozó nagy egyéniségek művészettörténetünk kimagasló teljesítményét jelentő alkotásainak értékét is kétségbe vonják, értéktelennek minősítik. Mint ahogy a kapott Kossuth-díjjal azonos évben kiadott, a művésztelep 50-éves jubileumának ünnepléséül szánt teleptörténetben olvashatjuk az ötvenes éveket jellemző divatos megszövegezésben: „...a szervezkedő tagok között a közömbösek és a nivótlan dzsentrí-szemlélet képviselői jutottak túlsúlyra. A szolnoki festészet harmadik korszakát a közömbösség s a dzsentrí-szemlélet irányítja;...ettől kezdve a telep működése (Fényest és Kosztát kivéve) kvalitását, eredetiségét tekintve a sokkal izmosabb és határozottabb alapon álló Nagybányához viszonyítva másod-sőt harmadrendű értéket képvisel... a művésztelep a konzervatív szemlélet bástyájává vált, ellenlábasra lett azoknak a művészeknek, akik ... előadasmódjuk dinamizmusával és nem utolsó sorban harcos eszmeiségükkel a proletárforradalom művészi előkészítői és képviselői voltak. Fejlődésének menetét... az uralkodó osztály erős befolyása gátolta, s ez nem is lehetett másképp, hiszen a telepet általában a magyar, de különösen a Jász-Nagykun-Szolnok megyei feudál-burzsoázia hozta létre...1942-től kezdve (pedig) a telep szelleme egyre inkább a fasizmus irányába tolódott el...”⁴⁹Hasonló „vonalas” ítéletekkel találkozunk a szerzőnek ebbe a tudatosan felvállalt, csepülést-lejáratást szolgáló sorába illesztett festőink esetében is. Mely szerint — hogy csak a legkirívóbb példákat említsük: Aba-Novák „...művészete kiegyensúlyozatlan; ellensége minden harmóniának, nagy zsúfoltságba hordja össze az epikus erejű részleteket, alakjait hol groteszken, hol vállveregető humorral ábrázolja, művészetéből éppen a humanista hagyomány hiányzik, amely a szolnoki művésztelepnek olyan jellegzetes sajátossága... művészete nem szolgálta a haladást; ... egész egyéniségét a Horthy-rendszer fasisztabarát

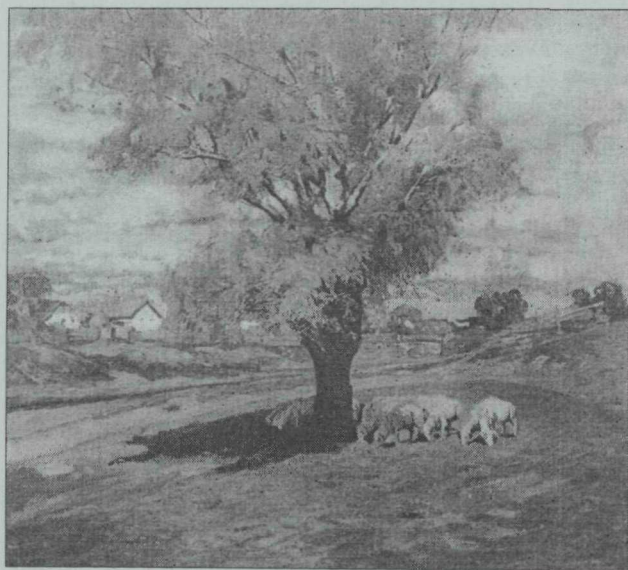
Aba-Novák Vilmos: *Én szakállal*
1923-ban (rézkarc)

kultúrpolitikája határozta meg, ennek hatása alatt vált művészete brutálisan nyerssé és emberellenessé...”⁵⁰ Még kevesebbre tartja az „...elbeszélő kedvében és felületességében Aba Novákkal rokon, nála kisebb tehetségű Pólya Tibort ... (akinek) az elmélyült munkához nem volt érzéke”. Akiről művészetének értékelése helyett mindössze annyit tud jellemzésül elmondani, hogy „...mint világfi és tréfacsináló rendkívül népszerű volt nem csupán a szolnoki művésztelep lakói közt, de a szolnoki uralkodó osztály tagjainál is, akik benne látták a művészekről való elképzeléseik megtestesülését.”⁵¹

Lykának tehát az ötvenes években tett, ártatlannak tűnő nyilatkozata valóságos lavinát indított el. Amely véleményt tovább fokozott az idézett könyv szerzője, átvettek a rá hivatkozó

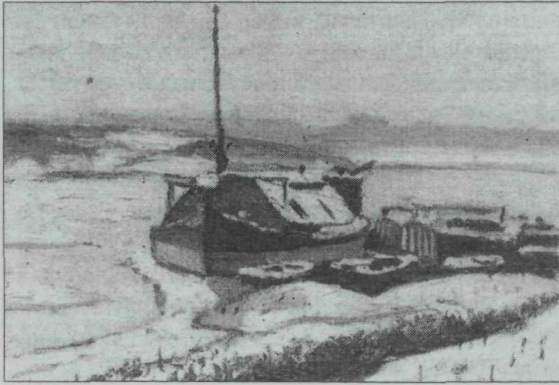

lexikonok, (Új Magyar Lexikon, 1962; Művészeti Lexikon, 1968.) ezt a palántát öntözgették a kortárs műkritikusok, műtörténészek (Cseh Miklós, vagy a diplomatikusabban fogalmazó Németh Lajos). S ez az elterjedt és forráskritika nélkül szépen felduzzasztott negatív szemlélet teljesen maga alá temette a szolnoki kolóniát. Pozitív és negatív megnyilvánulásai, csoportos és egyéni teljesítményeivel egyaránt. Az sem számított, hogy Mihalik Dániel képét 1905-ben a Velencei Biennálén Grand Prix-vel értékelték. Hogy Szolnoki Czinóber Miklós 1928-ban a Grand Palaisban kiállított jubiláris párizsi őszi tárlaton aratott sikert képeivel, az sem, hogy 1932-ben Fényes Adolf és Aba-Novák Paduában, a nemzetközi egyházművészeti kiállításon első díjat és nagy aranyérmeket kapott. Az sem, hogy 1933-ban Aba-Novák és Chiovini elkészítették a mindmáig nemzeti büszkeségünknek számító jászszentandrási freskókat, vagy hogy Aba-Novák és Borberek Kovács Zoltán 1938-ban a párizsi világiállításon műveivel nemcsak maguknak, az országnak is nemzetközi elismerést szereztek Grand Prix-vel díjazott, Párizsban is feltűnést keltő munkáikkal. Semmi sem számított, mert a szolnoki művésztelep „retrográd” volt és „haladás ellenes”; Aba-Novák „...egyéniségét a Horthy-rendszer fasisztabarát kultúrpolitikája határozta meg”, s különben is az egész telepet a „...megyei feudál-burzsoázia hozta létre.” Amelyek megbocsájthatatlan „fogytékosságok”, „bűnök” voltak. S miközben a telep vezetősége, a művészek és az őket segítő „megyei feudál-burzsoázia” a telep folyamatos működése érdekében — mint fentebb bemutatuk — kétségbeesett erőfeszítéseket tett, próbálkozásait, mint például az 1933-1937 között évről évre megrendezett kerti ünnepeket ugyanezek az ítések lefitymálván, gúnyos felhanggal emlegették, maguk degradálták hazánk jelenleg is működő legrégebb képzőművészeti csoportosulását, s elkövettek mindent, hogy azt valós értéke alá süllyesszék. Köszönhetően az olyan kitételeknek, mint a Pólya

Mihalik Dániel: Fűzfa birkákkal

Tiborral kapcsolatosan megfogalmazottak, aki „...egyik kezdeményezője volt annak a garden-party mozgalomnak, amely a telepet elegáns találkozó helyé tette. Ezek a műsoros- és táncmulatságok a művészek számára egyre újabb megrendeléseket biztosítottak ugyan, de a telep komolyságát és erkölcsi tekintélyét aláásták.”⁵² — írja Végvári. Ez ismét csak csúsztatott és rosszindulatú megállapítás. Mivel ezek a maguk idején jelentős, országosan is számon tartott, hangulatos és színvonalas Garden Party Végvári szerint is újabb megrendeléseket hozva, akkor sokat

Szolnoki Czinóber Miklós: Fahajó a Tiszán (1919)

nehezen hozzáférhető korabeli napilapok tudósításain kívül erről tényszerűen mindeddig még soha nem jelent meg semmi. Azért is tehetjük ezt nyugodt szívvel, mert hasonló indítékú rendezvényekre másutt is sort kerítettek.

Például 1907-ben Hódmezővásárhelyen. Ahol ilyennek minősíthető a Tornyai szervezte, frissen alakult Hódmezővásárhelyi Képzőművészeti Egyesület tagjainak egy emlékezetes műterem avató összejövetele. Az egyesület megalakításakor meghatározta működésének irányát, ami szinte teljesen azonos volt a szolnokiak törekvéseivel. Hiszen mindkettő „...célja az Alföld szívében a művészetet, felolvasásokkal, a népkörök bevonásával, hírlapi cikkekkal, időnkénti kiállításokkal stb. az ott lakókkal (a művészetet) megszerettetni, a fonákságokat megszüntetni, a komoly művészet ügyét avatlatlan kezekből

Művészárság egy vásárhelyi kiállításon. Balról jobbra: Szlányi Lajos, Tornyai János, Kacziány Ödön, Finy Béla gyógyszerész. Állnak: Endre Béla, Várady Gyula és Tarián Oszkár ötvös

enyhítettek a telep nyomasztó anyagi gondjain. A „komolyság és erkölcsi tekintély” pedig csak a háború után, a proletkult idején, éppen Végvári által lett aláásva.

Hogy a kérdésben végre tisztán lássunk, az alábbiakban megkíséreljük bemutatni ennek a néhány esztendőn át sikerrel futó — mondhatni országos figyelmet is keltő — rendezvénysorozatnak a krónikáját. Programjaik leírását a résztvevők országos jelentősége, művészi és társadalmi súlya miatt közöljük bővebben. És azért is, mert a ma már

kivenni. Az egyesület célja továbbá, hogy az összeköttetést a főváros ilyenmű egyesüléseivel fönntartsa és a szomszédos Szeged művészeti egyesületét és műpártoló közönségét a mozgalomba bevonja és azzal együtt fáradni fog, hogy a magyar nép szívébe bevigye a komoly művészet iránti lelkesedést, szeretetet.”⁵³ Az egyesület tagjainak e cél megvalósítására Pásztor János műtermének kifestése és a másik fő szervező, Rudnay Gyula baráti gesztusként a műterem díszítésére másfél nap alatt festett 16 négyzetméteres freskójának felszentelési rendezvénye volt a főpróbája. A Kossuh-díjas néprajzkutató, Kiss Lajos — maga is résztvevője lévén a jeles eseménynek

— így örökítette meg a nevezetes kaszárnyabeli műterem avatást: „...a műterem felszentelésének...idejét vasárnap délutánra tűzték ki. Pénteken este már festette Várady a meghívó kártyákat és ő írta rá a tréfás szellemes szöveget is. Mindegyikre más-más ötletet. Kár, hogy nem a legsikerültebb került birtokomba...Az aranyos művészcímerrel és rózsaszínű női akttal ellátott meghívón ez a szöveg olvasható:

MŰTEREM FELAVATÁS

T. úri barátom!	
Jöjj, de okvetlen,	
Ma a kaszárnyába	Karcos rogyásig.
d. u. 3 órára —	Fűtés, lampionvilágítás.
hozz, amit tudsz	Zene! Tánc!
Pásztor János	Kezdetre d.u. 3 órakor.

MENUE:	A konyha vezetésére sikerült Jáger Mari úr hölgyet megnyerni!
Nyakleves.	
Túrúcrém a la delacroix	
Héjas Körvágott pelenkamártással.	
Körített umbrade siena.	
Dupla vagy semmi hidegen.	
Hátvágás marinirozva.	
Torta alagys de phaszterina.	
Sülttök savanyán.	
Karaván thea angol rummal	
Forró fekete kicsi vagy nagy étlapon kívül 1 K.	

A társaság tagjai valamennyien kaptak meghívót...Még jóformán le sem ültünk a helyünkre, nő-vendégek érkeztek: asszonyok, lányok, jóbarátaink, ismerőseink hozzátartozói. — Volt, aki nyugodtan ülve maradt és folytatta a táplálkozást, többen felállottak, de nem zavartatták magukat az étkezésben. A házigazda Pásztor, meg Várady és Kis Görög (Adamovics Jenő városi adótiszt) siettek a nők fogadására, és vitték Sreyer bácsit (hegedűművész) bemutatni a hölgyeknek. A fiúk magyarázták a freskókat. Volt a hölgyek közt, aki csak a korszót látta meg a képen, volt, akinek az ülő gyerekek tetszettek, csak a kép lelkét, drámai lendületét nem vették észre. Olyan is akadt, aki a műtermet bámulta...míg nagynehezen elmentek. Folytattuk a lakmározást...iszogattunk, beszélgettünk. Hangulat emelkedtével elővettük a hangszereket, amint az szokás ilyen összeröffenéskor. Rákezdtem az annyira kedvelt nótánkat:

Kint a puztán, Átokházán születtem...

Daloltunk lelkesen... magasra hágott a jókedv... „Gyantázzunk!” — hangzott a felhívás az ivásra...így telt az idő jó darabig iszogatóssal, beszélgetéssel... (egyszer csak felállott Rudnay, ingujjra vetkőzve arrább lökte az asztalt meg a ládákat, helyet csinált

magának és rám kiáltott: „Húzd rá!”...rárántottam egyik nagyon régi csárdásra társaim kísérete mellett... lassan kezdte Rudnay a táncot. Merész mozdulattal tette meg az első lépéseket... édes öröm zsbongott lelkünkben Rudnay táncát szemlélve... mikor kitáncolta magát, hirtelen felkapta az előtte álló boroskancsót, nagyot húzott belőle és a benne maradt tartalmát nagy kiáltással és olyan erővel öntötte fel a hat és fél méter magas teremben, hogy bár nem érte el a műterem boltozatát, mégis aranyló, fényes harmatként hullott vissza a drága bor szép, fiatal alakjára, táncolástól kipirult, mosolygó arcára... Pásztornak is kedve kerekedett és olyan ugrabugrálást vitt végbe egy ládán, hogy összetört alatta... kutya kedvünk volt! Egyformán élveztük a fergeteges mulatozást...

...Hogy lett vége a műterem felavatásnak, azt nem tudja egyikünk se; elmosták az idő örökké változó hullámai...⁵⁴

A „főpróba” után nem sokkal a Hódmezővásárhelyi Képzőművészek Egyesülete nagyszabású, Vásárhelyen még soha nem látott művészestélyt rendezett. A művészestély Tornyai gondolata volt. „... Egyik látogatásom — írja a barát, a résztvevő szemtanú és krónikás Kiss Lajos — alkalmával szóvá tette, milyen nagyszerű lenne olyan estélyt rendezni, melyen bemutatnánk a műtermi életet meg a vásárhelyi nagy mozdulatlanságot kari-kirozza. A műtermi jelenetet megírná Endre Béla, Vásárhely kifigurázását pedig ő maga... sok noszogatásra végre kész lett a Tornyai: Vásárhely a jövő században című darabja... (s) Endre Béla is megírta Műteremben. Kép az életből című darabját... a próbák még el se kezdődtek, már...megjelentek a reklámtáblák. Az Andrassy úton feltűnő helyen, többnyire saroképületen függesztették ki a magas színvonalú táblákat, melyek beváltak volna Párizsban is. Rudnay festette mind a hatot. A művészestély lezajlása után a művészek valósággal elkapkodták e remek, művészi értékű festményeket... A sajtó is verte a nagydobot a művészestély érdekében, még azt is hírül adván a közönségnek, hogy Fábry Sándor főispán is jelen lesz családjával a sokat ígérő estélyen. Sőt ilyen hír is növelte az érdeklődést: Kemenszky Árpád festő a művészestélyre Egyiptomból városunkba érkezett... márc. 28-ra kész volt a „Vásárhely a jövő században” c. darab háttere is, amit Rudnay festett a színpad falára nagy ügyességgel és gyorsasággal. Ezen a képen olyan volt Vásárhely, mint a művészet kincsesháza, tele szobrokkal, hatalmas épületekkel, székesegyházzal, panteonnal és csillagvizsgálóval. Hasonló gyorsasággal és ügyességgel mintázott Pásztor pár nap alatt egy 3 1/2 m magas, kezében a művészet címerét tartó nőalakot...ez a szobor tetszett legjobban a nagyközönségnek... A többi művészek is hozzáfogtak a nagyterem díszítéséhez, szállítván a képeket, szobrokat az előadás után tartandó árverésre... Zöld növényzettel, virágokkal, egy-két népi bútorttal, cseréptállal, tányérral tették kellemessé az erkély alatti kiállító helyet... Soha olyan zsúfolásig nem telt meg a Fekete Sas nagyterme, mint a művészestélyen. Megjelentek olyanok is, akiket annyira ritkán láthatni a nagyterem csillárai alatt, hogy megjelenésük valóságos eseményszámba ment...A művészestélyt dr. Imre József orvos nyitotta meg értékes beszéddel. Utána jöttek az élőképek Borsos József (főmérnök) rendezésében: a klasszikus, renaissance és a modern művészet bemutatása... ezután Vetró Lajos Endre (író) felolvasta humoros versét, s míg ő a közönséget szórakoztatta, addig a függöny mögött siettünk a színpadot átalakítani műteremmé, hogy a vers elhangzása után eljuttassuk az Endre Béla által írt, a műtermi életet bemutató darabot. Jó kedvvel játszott minden szereplő, fennakadás, tévedés nem fordult elő. A darab hangulato-

san végződik: vacsora után besüt a holdvilág a műterembe, a lámpa elalszik, a művészek elgondolkoznak. Endre Béla előveszi a hegedűt és játszik. A zene hangjára a modell jön szép kosztümben, ki Béla muzsikájára táncolni kezd, mire a függöny összecsapódik. A művészi életkép után Béla cigány bandája muzsikált Virág Károly vezetésével. A zene alatt berendeztük a színpadot Tornyai darabjához. A háttér láttára beszédes csend lett. László Böske (Rudnay festőiskolájának növendéke) és én játszottuk a főszerepet, így nem tudok beszámolni arról, miként hatott a nézőkre a darab, de azt tudom, hogy gördülő előadásban ment végbe. Taps volt bőven. Mire az öltözőben átöltözködtünk és rendbe tettük magunkat, már javában járták a csárdást. Éjjélkor, a szünetben Czeglédi Jóska bácsi vezetésével, a közönség élénk érdeklődése mellett ment végbe a képek és szobrok árverése. Az árverés olyan jól sikerült, hogy maguk a művészek sem remélték. Összesen 9 vásárló vett 18 képet és 8 db szobrot 1.000 korona értékben. A jövedelem 20 %-át a Képzőművészeti Egyesület céljaira fordították a művészek...⁵⁵

Jóllehet, ez a rendezvény nem szabad ég alatt zajlott, szerkezete, műsorának összeállítás, a látványosság, a hangulatos szórakozás, a zene és tánc, valamint a vendéglői kiszolgálás tökéletesen azonos volt a szolnoki kerti ünnepekével, a lepocskondiázott Garden Partykéval. Még a képsorsolás mozzanata is. Amely pénzszerzési forrással nemcsak a vidéken élő, anyagiakban szűkölködő művészek éltek, de az Országos Magyar Képzőművészeti Társaság is. (A Lyka-szerkesztette Művészet meglehetősen rendszerességgel közölte hasábjain a társulati nyerőtagok listáját.). A két rendezvény megítélése között azonban volt egy óriási különbség. A vásárhelyiekét nemcsak azért nem minősítették károsnak, mert egyszeri alkalom volt, s a közölteken kívül a művészársaság tagjainak Rudnay távozását követően megindult szétszéledése után a rendezvény már nem folytatódott, hanem mert nem is akarták. Nem lett volna politikus a szolnokival párhuzamba állítani, s különösen nem minősíteni. Mert az ötvenes évek hivatalos álláspontja szerint mindaz, ami Vásárhelyen valaha is történt, nagyszerű volt és hibamentes. Sőt követendő, hiszen — gondoljunk csak bele — éppen a szolnokiak háttérbeszorításának idején, 1954-ben indították be a Képzőművészeti Főiskola szervezésében az országos főhatóságok támogatását is élvező Vásárhelyi Őszi Tárlatok programsorozatát.

No de nem kívánunk ilyenfajta fejtegetésekbe bocsátkozni: hiszen célunk a szolnoki kerti ünnepek eseményeinek tényszerű bemutatása, melyhez a vásárhelyi példát csupán a rendezvények közötti hasonlóság okán idéztük.

Az első szolnoki Garden Party

Szolnokon a művészek és a Művészeti Egyesület közös elhatározása eredményeként az első kerti ünnepélyt 1933. augusztus 12-én rendezték meg meglehetősen anyagi sikerrel. Később, az 1934—1935—1936 és 1937-es esztendőkből ez az időpont július közepére, hétvégére tevődött át.

„Az ötlet — írja a helyi lap munkatársa az öt éves jubileum kissé tréfás hangvételű összegzésében — a Művésztelep festőinek agyában született meg. A rossz nyelvek szerint úgy támadt a gondolat, hogy becsurgott az esővíz Pólya Tibor műtermébe. A nagy művész

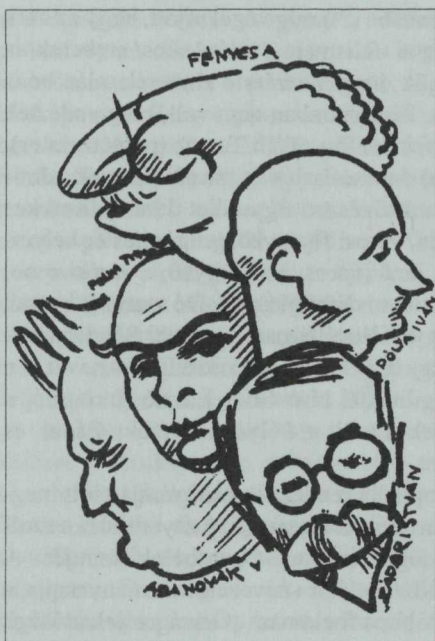
sokáig gondolkodott, hogy hogyan eshet az eső a szobába (!) míg végül rájött, hogy ez csak úgy lehetséges, ha lyukas a tető. Minthogy ezt a felismerést más okos emberek is megerősítették, tovább gondolkozott és arra is rá jött, hogy hozzáértő emberek talán be is tudnák foltozni a lyukat. Csak pénz kellene hozzá. Pénz azonban nem volt, megrendezték hát a garden partyt, hogy valahonnan pénzt teremtsenek elő... Tóth Tamás (polgármester), Lippich István (a Művészeti Egyesület igazgatója) Jancsó Lajos (a városi üzemek adminisztratív vezetője), Szarka Gyula (főispáni titkár, a Művészeti Egyesület titkára), Kerekes Sándor (a Művészeti Egyesület helyettes igazgatója, városi főjegyző, polgármester helyettes), Elek István (városi tisztifőorvos), Klébinder Jenő (városi első jegyző, a városi zeneegylet művészeti bizottságának elnöke) voltak az ötlet továbbfejlesztői. De szerepet kaptak Scheftsik György (Jász-Nagykun-Szolnok vármegye főlevéltárosa) Lengyel Sándor (vármegyei árvaszéki helyettes elnök), és Krausz György (ügyvéd) is, sőt oroszlánrészt vett ki a munkából a szerencsétlen emlékezetű, de ritka agilitással bíró Goór László (hírlapíró, a városi Mozdgószínház igazgatója) is. A művészek közül a Pólya testvérek, Zádor és Borberekki végeztek a legtöbbit.⁵⁶

A beharangozást a helyi sajtó már jó egy hónappal a rendezvény időpontja előtt megkezdte. „Augusztus 12-én — híreli az egyik lap — nagyszabású garden partyt rendez a szolnoki Művészeti Egyesület, amely nívóban el fogja érni az Operabálok szintjét. A művésztelepet az alkalomra teljesen átalakítják.”⁵⁷ Közlelvén a nevezetes esemény napja, a lap egy héttel későbbi számában már figyelemkeltőbben fogalmaz: „Országos jelentőségű művészi esemény lesz a művésztelepi Garden Party” — szuggerálja a kiemelt főcím. S tartalmasabb a tájékoztatás is: „Abban a nemes versengésben, mely az utóbbi időben a vidéki városok között megindult, Szolnok sem akar lemaradni a nagy versenyben és ezért a művészi események sorozatát indítja meg, hogy az ország figyelmét városunkra terelje. Az egyik művészi esemény az a Garden Party lesz, amelyet augusztus 12-én együttesen rendez a Szolnoki Művészeti Egyesület vezetősége. Márkus László, az Operaház főrendezője vállalta a rendezést és ő állítja össze a műsort is, amelynek keretében a budapesti színházi világ országos hírnevű tagjai lépnek fel. Az előkészületek már nagyban folynak és azt hisszük, hogy magas nívójú művészi eseménnyel szolgál majd Szolnok az ország közönségének. Lesz szabadtéri színpad is, de ebben a tekintetben még nincs végleg kialakulva a műsor. A Garden Party jövedelme a szolnoki festőművésztelep céljaira szolgál. A meghívókat a jövő héten küldi szét a rendezőség.”⁵⁸ Mivel

Egy élelemes üzenetember hirdetése

azonban a vállalkozás anyagi sikere bizonytalannak tűnt — lévén ez az ilyen típusú rendezvények első, tapogatózó kísérletező premierje — a Művészeti Egyesület másfajta, reményük szerint anyagiakat is eredményező korábbi alkalmat is meghirdet, a tárgysorsjátékot.

A szolnoki művészek egy csoportja a Garden Partyk időszakában (Fényes Adolf, Pólya Tibor, Pólya Iván, Aba-Novák Vilmos, Zádor István — Pólya Tibor karikatúrája)

közeli napokban már megkezdődik.”⁵⁹Rá egy hétre azonban már ismét az időben korábban bekövetkező akcióról, a garden-partyról olvashatunk, amikor is a tudósító a telep kertjét átformáló befejezett munkákról számol be „Huszonegy órával a garden party előtt a Szolnoki Művésztelepen” címmel.

„ — Jössz-e?

— Hát te mégysz-e?

Ezt a párbeszédet hallod a kávéházban, moziban, cukrászdában, manikűrszalomban és mindenütt, ahol több ember összekerül egymással.

Talán felesleges külön leírni, hogy a garden party került szóba, a szolnoki festőművészek ma megtartandó kerti ünnepélye, amely annyira lázba hozta Szolnokot, ezt a különben minden szép mellett közömbösen elhaladni tudó várost, hogy szinte példátlan.

Érdeklődést azonban csak érdekes dolgok tudnak kiváltani az emberekből, a garden party programja pedig vitán felül az.

A művészek kivétel nélkül hónapokon keresztül dolgoztak, de meg is lett a gyümölcse.

A művésztelep úgy néz ki, mintha tündérváros lenne, amit az ezeregyéjszakai varázsoltak valósággá.

Pénteken este már az utolsó szögig elkészült minden: a két bár, a szabad színpad, a tánc plató, a vendégeket lampionokkal feldíszített verandák fogadják. Éppen az utolsó simítások folynak a rendezés körül és Jancsó Lajos, a kapitány, a vezér, a parancsnok, aki csupa szívvel, önzetlenül, fáradságot nem ismerve, szinte betegre dolgozta magát a siker érdekében, ami már pénteken frenetikus erővel nyilvánult meg a főpróbán.

A Madzsar táncsoport (Madzsar Alice koreográfus, mozdulatművész iskolájának növendékei) briliáns produkciókat mutat be, szólótáncosnője, Róna Magda végtelenül ügyes. Csabai László operaénekest külföldi sikerei után Szolnokon fogja felfedezni a maga számára a fővárosi sajtó és publikum. Rózsahegy Kálmán bátyánk humora is méz lesz az embereknek. Csillag Ilus énekesnő szép szopránja is sikerre számíthat. Prológot Pólya Tibor mond. Konferál vitéz szolnoki Scheftsik György dr, de lesz még sok szenzáció, ezer meglepetés, amit nem sejt még most senki.

Egy biztos, felejthetetlen lesz.”⁶⁰

Az első kert ünnepély hangulatáról, eseményeiről két részletes ismertetés is rendelkezésünkre áll.

Gyomai György: „Garden-Party Szolnokon” című, tényeket pontosan regisztráló írását végig olvasva mindenképp elárulhatjuk, hogy a szolnoki rendezvényüket nem „külföldi”, idegen (például a részleteiben ismertetett hódmezővásárhelyi) minta alapján szervezték, hanem visszanyúltak korábbi, sikeres farsangi mulatságukhoz, azok bevált elemeit (dekoráció, művésztelepi festők képeivel tapétázott bérhelyiség, a „Szolnoki Újság” éjféli után megjelent, humoros írásokat, illusztrációkat tartalmazó rendkívüli kiadásának „pi-acra dobása”) építették be a fővárosi művészek nyújtotta színvonalas programba.

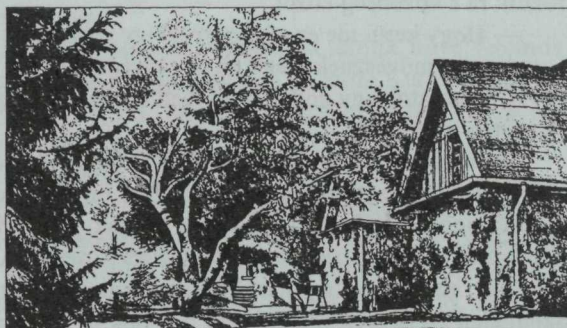
„Az úton autók, kocsik, kíváncsiak végtelen sora. A kertben a város és a környék előkelő világának színe, java. Az utakon fodros toalettek libegnek a szivárvány minden színében. Ragyogó egyenruhák csillognak elő a sűrű civil ruhák közül. A pavilonok homlokzatán piros, kék, zöld, narancssárga lampionok. A kert sejtelmes éjjeli sötétben elbűvöl mindenkit. Szinte várjuk, mikor lép ki a bokrok közül a mesék ezüstszakállú, piros sapkás törpéje. A kanyargós utakon zsi-bongó, jókedvű, aggódó tömeg. A hölgyek ruhá-jukat féltik. Az eget nézik.

— Lesz-e eső?

Egy méltóságos úr a meteorológiai intézetnél pontosabban megállapítja,

— Nem lesz.

A városi zenekar pompás keringőbe kezd, Klébinder Jenő gyönyörködve néz végig a kottákba meredő fejeken. A zenekar remek pianissimója elhaló sóhajtás bűg a fenyők közt. A hegedűk kacagó örömet, égő vágyódást dalolnak az éjbe. A közönség felfigyel. Közelebb tódul. Egyszerre villám hasít a szívekbe. A koromfekete ég sírni kezd. Nagy égi könny-

A régi Szolnoki Művésztelep (Zádor István rajza)

cseppek rémisztik a közönséget. A karmester idegesen kopog. Vig Bandi hóna alá vágja a csellót. Zúg, dörög az ég...

— Eső lesz!

Jancsó Lajos izgatottan szaladgál, Pólya Iván sopánkodik.

— Pont ma van ilyen idő!

A közönség egyre ömlik befelé. A bárban mosolygó arccal nézik a képeket.

— Né, Zombory Lajost kergeti a bika!

A bár miliője hatásosan elsőrangú. Minden vonal elárulja, hogy a szülők igazi művészei a színeknek.

Valaki kiabál kint.

— Ki jött meg Pestről?

Senki sem tudja. Közben az ég megembereli magát. Letörli könnyeit.

A torony előtti hatalmas nézőtér megtelik. A színpad körül villanszerelők serege izzad lázas munkában. Reflektorok villognak. Lámpák fénylenek. A tűzoltók fáklyákat készítenek. Díszruhás városi hajdúk szorgoskodnak mindenfelé. És egyre ömlik a közönség befelé.

Az aransárga úton egyszer feltűnik Rózsahegy Kálmán alakja. Fialat színésszel jön. Méltóságteljesen ballag. Tempósan szívja kurta pipáját.

— Szervusz édes Kálmánkám! Jó estét méltóságos uram, — köszöntik.

Pólya Tibor, bár beteg, mosolyogva siet elébe, Jancsó Lajos megöleli, meg is csókolja az „öreg tekintetes”-t, kit láthatóan meghat az őszinte és szeretetteljes fogadtatás.

— Van-e dohány? ez az első kérdése.

— Van, van, légy nyugodt, édes öregem, olyan dohányt hoztam neked, mint az álom. Előadás után megkapod, — magyarázzák a bennfentesek.

Rózsahegy elvonul. Öt perc sem telik bele, sallangos koszacskóval, prádéskocsis pipával a szájában, mint egy tényleges állományú paraszt, kísétál. Sokan a szemüket meresztik rá a közönség közül.

— Hogy kerül ide ez a bugris?, Hogy eresztenek be ide parasztot?

A nagy művésznek még van egy kívánsága.

— Hozzatok egy görbebotot! Kell a szerepemhez!

Öten is ugranak.

Sörénytelen, fiatal művészek tárgyalnak az öltöző előtt.

— Te kísérsz, te pedig a kottát fogod. Én meg majd téged kísérlek. Hol a zongora?

A zongora nincs sehol. De már hozzák. Igaz, újra elviszik a nagy izgalomban, de a végén csak visszahozzák. A zenészek tanácskoznak. Az öltözőben a táncosnők mezítláb úgy ugrálnak, mintha a karjukat, lábukat, nyakukat egyszerre csavarná a görcs. Próbálnak. Szemtelen fiatal urak leselkednek be rájuk. A sötét nézőtéren feldördül a taps. A színpad körül embergyűrű.

— Hogy áll a világítás? Mi lesz már? Lehet kezdeni. Hol van Tibor? Tibor!! — kiabálják. — Mehetsz, mondhatod a prológot!

Megkezdődik az előadás. A konferancier konferál. Az énekesek énekelnek. Egy arany-színűre mázolt, mezítlábos művésznő misztikus táncot lejt lila fényben. Minden mozdulata őrvongó indulat, égő szenvedély. Újabb ének után egész csoport táncol. A mozdulatok

harmóniája némán glorifikálja, hogy a táncművészetben is van líra, ballada, dráma, a táncnak is van lelke. A zene tompán bűg, vadul örvénylik. A nagydob ijeszten pufog szólóban. S a nudítás elvész valahol a szimbólum és a művészet összecsapódó kódében. Rózsahegyi hadonászik később a görbebottal. Remekül alakít egy parasztot. Áriák röppennek a felhők felé. Alig vesszük észre, egyszer vége az előadásnak. Mindenki a pavilonok mögötti térre siet.

Vakító fény van ott, virágok, színek orgiája. Tündérgert, közepén csodálatos tánchely. A jazz felbőg. A képzelet lángra gyűl. A színpompa szinte kábít. A nézőt a káprázat forgószele rózsaszín felhők közé emeli s a régi békeévek kábulatába ringatja. A vakító asztalok közt pincérek rohannak. Urak rohannak. Hölgyek vitakoznak. Kevés a hely. Kevés a szék.

— Kérlek alássan, Westher (a „Tisza” szálló éttermeinek bérlője) csak hatszáz emberre számított, nem kétszer annyira — mondja valaki. Izgalom, láz, izgató illatok. Zsongás. Szerelmes párok. Hátral a kirántott kecsge prózai, de igen barátságos illata csiklandozza az orrokat.

Felejthetetlen éjszaka. Adassék elismerés azoknak, akik megcsinálták.

A cikázó villámok felvillanó magnéziumfényében ült a közönség, a lejtős tribünszerű nézőtéren, tele mulatni vágyással és élvezni akarással. A szabadtéri színpadon pedig pergett az előadás, Pólya Tibor bevezető szavai, Csillag Ilus és Vajda Panni énekszámai. Csabai László és Fellner Ferenc operaáriái, Rózsahegyi Kálmán és Gál Dezső páros jelenete és akiket először kellett volna említeni, a Madzsarné Jászi Alice — Pallasovszky Ödön mozdulatművészeti akadémiájának táncsoportja, akik az est fénypontjának számítottak és az előadás sikerének főtényezői voltak. Szólótáncosnőjük, Rózsa Magda originális nagy tehetség, de a többiek is mind kitűnő erőik, még a zongoristájuk, Cövek Erna is művész, aki átélte a zenét és kísérete csupa finomság volt.⁶¹

A másik írás közlését sajtótörténeti szempontból is fontosnak tartjuk, mivel Szolnok új, kettes számú, bár az elsőhöz, a Szandai Sándor szerkesztette Irodalmi Kurírhoz hasonlóan rövid életű új társadalmi, irodalmi, művészeti, fotóval és sporttal is foglalkozó folyóiratának, a Szolnoki Tükörnek a riportjáról van szó.

„A Művészegyesület első kerti ünnepélye.

Egy éjszaka, amelynek emléke soha se fog elhalványulni emlékezetünkben; mert fényével, ragyogásával, gazdag látványosságával, a tout Szolnok pazar felvonulásával, a megyeiek s fővárosiak eddig nem látott tömeges inváziójával, kulturális értékeivel, eredetiségével és stílusával, elgondolásával és végrehajtásával a tetterőtől duzzadó, nagy jövőjű Szolnok egyik roppant kinyújtózkodása volt a nagyvárosi jelleg felé. Ha évtizedek múlva megírják a város történetét, korszakot fognak tőle számítani!

A városi zenekar térzenéjével kezdődött; 7 óra után már fel s alá hullámozott a megjelenetek elegáns tömege a kert sétányain, de a lassan sötétedő égen nem látszottak a csillagok, egyre sűrűbben cikáztak a villámok s 8 óra tájban eleredt az eső. Mondhatom, szomorúság lett úrrá az embereken, Dr. Tóth Tamás, aki autójában eddig boldogan figyelte az impozáns

seregszemlét, összetörten s kétségbeesve hajtattott haza, nem bírta tovább, elviselhetetlen volt az évek során át dédelgetett terve szomorúnak ígérkező fiasója s az egyik műterem sarkában tenyerébe hajtotta fejét Jancsó Lajos, a fáradhatatlan, heteken át éjt nappallá tevő fanatikus művészbárát, az ünnepély rendezésének örökmozgója és... könnyes volt a szeme.

De a közönség egy tömegbe verődve várt daccal és reménykedéssel, nézte a bakacsinba volt eget, konokul állta az esőt, hajthatatlanul és elszántan ott maradt. Mit tudhatja véges emberi eszünk azt, hogy az emberi akaratnak milyen szerepe lehet még a természeti tüneményekre is. Ez az állhatatosság csodát csinált; vihar verte végig Törökszentmiklóst, felhőszakadás zúdult Ceglédre s az egész vidékre, egyedül Szolnokon állt el az eső, s mikor Pólya Tibor kedves bonomiával megnyitotta az ünnepélyt, már mosolyogtak az arcok s a konferáló Scheftsik György anekdotájára kitört a jó kacagás...

Az előadás után megrohmozták a szabadtéren felállított asztalokat, a halászcárdát, a művésztelepi festők képeivel tapétázott bárhelyiséget, felrikoltott a jazz s a virágágyaktól körülvelt páston táncolni kezdett a fiatalság, a mixer keverni kezdte az italokat, szívet bizsergettek a bárzongora melódiai, rázendített a cigány, megjelent a Szolnoki Újság rendkívüli kiadása, lampionos hintón féktelenkedve robogott be a nyáréjszakai karnevál s a kavargó, színes tömeg egyre magasabbra hágott a jókedv létráján. Művészek, megyei urak, kereskedők, újságírók, tisztviselők, katonatisztek, lányok, asszonyok, táncolók, diskurálók, bárvendégek, cigány mellett mulatók körül zengő ringlispíl lett a világ, mámor ringatta, hintáztatta őket; áldott volt ez az este...

Táncolva bokáztak el az órák. Hajnalodott. Felejthetetlen emlékek távozott a közönség. Véget ért a kerti ünnepély. A városi zenekar játékától kezdve, amely zenekultúránk nagyszerű fejlettségét bizonyította, a „Szolnoki Újság” éjféli után megjelent rendkívüli kiadásáig, amely cikkeivel, illusztrációival s kiállításával a vidéki újságírás magasiskoláját mutatta be, a város szellemi és kulturális életének nagyszerű dokumentumait láthattuk. S ami a legfontosabb — a megjelent ezer ember hitvallást tett büszkeségünk, a művésztelep mellett; ők most már tántoríthatatlan barátai s istápolói lesznek: valamennyien istápolói lesznek művésztelepünknek, valamennyien szívügyet csinálnak abból, hogy az anyagi eszközök előteremtésével megadják a lehetőséget, hogy telepünk a festészet új Barbizonja lehessen.”⁶²

A garden partyk történetének első esztendejében a helyi híryanag tovább már nem foglalkozik a rendezvénnyel, s a művésztelep anyagi helyzetére világító cikkek közül is csupán a Művészeti Egyesület sorsjátékának ismételt figyelem felkeltő híradásaival találkozunk.

November 11-én, a Városháza nagytermében lesz a Művészeti Egyesület tárgysorsjátékának húzása, — olvashatjuk.⁶³ Majd arról értesülünk, hogy „Kiállították a Művészeti Egyesület sorsjátékának nyereménytárgyait (húszat 265 kisorsolásra kerülő mű közül)”⁶⁴, s végül megjelenik a „Művészsorsjegyek kiállításának nyereményjegyzéke.”⁶⁵

A következő „tündéri éjszakák”

Annak ellenére, hogy az első kerti ünnepélyen a közönség olyan, a városban addig még soha nem látott, magas művészi színvonalú produkcióban gyönyörködhetett, mint a Madzsar táncsoport bemutatója, s annak ellenére, hogy a több mint 600 főnyi, jobbára szol-

noki részvételével zajlott a hangulatos összejövetel, ami nagy sikernek számított, a telep anyagi helyzete alig változott. A bevételt részben a közönség fogadására méltó környezet kialakítási munkálatai, részben a szolgáltatók tették zsebre. Az év elején a Rotary-club gyűlésén a telep igazgatója, Jancsó Lajos beszámolójában szomorúan számolt be arról a sajnálatos tényről, hogy „...a tehetős szolnoki polgárok közül többen kiléptek a művészegyesületből, amit az évi 12 P-ös tagsági díjjal nem lehet megokolni.”⁶⁶ A művészek és az egyesületi vezetők azonban nem veszítették el a kedvüket, sikerekben reménykedve dolgoztak tovább, csak jóval alaposabban, körültekintőbben, mint az előző esztendőben. Az újabb kerti ünnepséget is már jóval korábban elkezdték szervezni, előkészíteni. Rögtön azután, hogy a Művészegyesület megtartotta tavaszi ülését, az éves programba bevették, hogy „...az egyesület ebben az évben is megrendezi a múlt évben sikert aratott kerti ünnepélyt, a tárgysorsjátékot és az őszi kiállítást”⁶⁷.

Ugyanúgy, mint az előző esztendőben, most is segítségükre volt valamennyi szolnoki lap, azzal a különbséggel, hogy ők is hamarabb kezdték meg a színesített rendezvény hírelését.

„...A város kimagaslóan legnagyobb társadalmi eseménye: a vívókabaré és a művésztelep kerti ünnepélye. A vívókabaré a farsang ékköve, a művésztelep kerti ünnepélyét „tündéri éjszakának” nevezte el Bónyi Adorján a múlt évi beszámolóján a Pesti Hírlapban.

— A rendezőség az idén táncszámokból álló vidám műsort fog adni a szabadtéri táncköröndön és a tervek szerint Biller Irén, Ágai Irén, Kabos Gyula, Bobby Gray stb. fognak szerepelni.

— A pesti Lukács Weszttherékkal karöltve fog a legkitűnőbb ételekről, italokról gondoskodni, és ő fogja állni az idén is a felállítandó bárt ellátni.

— Kész program szerint készíti elő a kerti estélyt a rendezőség és bennfentesek szerint az idén Bónyi Adorján a „legtündéribb éjszakának” nevezheti majd el ezt a minden részletében művésziesen elgondolt és kivitelezett kerti ünnepélyt. A belépődíj 4 pengő lesz és kizárólag művészegyesületi tagoknak személyre szólóan 2 pengő.”⁶⁸

Ha az előző évi ünnepség nem is lendített sokat a telep anyagi helyzetén, annyi eredménye volt, hogy amiért elindították: az sikeresen megoldódott. „...a szolnoki Művésztelep tavaly rendezett először fényes sikerű garden partyt, amelynek jövedelméből *rendbe hozatták a telep tetőzetét*, mert bizony azon becsorgott az eső. Az idén *hat fürdőkádat állítottak be* a Művésztelepen s az idei garden party jövedelméből *vízvezetékét szándékoznak bevezetni...*” — olvashatjuk a pesti „Az Ojság” című humoros lapból átvett egyik szolnoki híradásban, melyhez a munkatárs még Fényes Adolf tréfás kommentárját is hozzáfűzi: „...látjátok, ha nem csináltattuk volna meg a tetőzetet, most nem lenne szükség vízvezetékre sem.”⁶⁹ A premiernek számító első kerti összejövetelnek tehát híre szaladt az országban. Nemcsak Bónyi Adorján írt róla elismerően a Pesti Hírlapban, de más fővárosi lapok is. Kitevethet ez az alábbi sorokból is. „...Egyik készülő magyar film főszereplői látogattak le vasárnap délután Szolnokra, és itt megtekintették a Művésztelepet, ahol a művész kolónia vendégei voltak. A vidám társaság elsősorban a július 14-én megtartandó garden-party helyszínét tanulmányozta és nagy megelégedéssel látták a nagyszerű berendezkedések előkészületeit, amelyek az idei garden-partyt országra szóló mulatsággá fogják avatni. Megtekintették a táncplatót, ahol az idén az egyik szőke művésznőnek, aki nemrég még a

tengerentúl aratta babérait, olyan kedve kerekedett, hogy egy hirtelenében előkerített cigánybanda muzsikájára főpróbát rögtönzött...a káprázatos táncszámok és előadási számok gyorsan követték egymást...s szakértők állapították meg, hogy az idei garden-party műsora pazarabb és látványosabb lesz a múlt évinél.”⁷⁰

A helyi sajtó egészen a rendezvény napjáig folyamatosan reklámozta a második kerti ünnepélyt, toborozta a közönséget, az érdeklődőket és az ilyen-olyan formában közreműködőket. Akik közül több cég, vállalkozás ki is használta a reklámkampányt, s igyekezett azt saját hasznára fordítani. „...Garden Partyra és az őszi szezonra szenzációs modellek és divatlapok érkeztek. Wider Szalon az üzemét megkezdte és az igen tisztelt úri közönség rendelkezésére áll” — olvashatjuk az egyik hirdetésben az élelmes vállalkozótól az érdeklődési hullámot kiaknázni akaró felkínálkozást arra, hogy az estélyre tolattjeit nála készíttessék.⁷¹

Természetesen maguk a hirdető lapok is igyekeznek saját eladandó példányszámaik növelése érdekében mindent elkövetni. Jó alkalom erre az előző évben is sikert aratott humoros írásokból, karikatúrákból összeszerkesztett füzet; a „Szolnoki Újság rendkívüli kiadása a szolnoki Művésztelep kerti ünnepélye” alkalmából. Amelynek 32 oldala — mint ahogy a reklámozó szöveg a közönség és a lapolvasók figyelmébe ajánlja magát — „...megfelelő és megérdemelt propagandája, s egyben értékes és tartalmas emléke kíván lenni a kert ünnepélynek, külső csínyében és tartalmában, ezért nem is marad el semmiben sem a múlt évi számtól. A rendkívüli kiadás cikkei, versei, humoreszkjeit dr. Bodnár Andorné Ligeti Erzsébet (szolnoki író, megjelent regényei: A mai lányok; A művész álma; Vihar után és mintegy száz novella és vers a különböző lapokban), Kissné Tóth Lenke (Móra Ferenc unokahúga, a 30-as évek kulturális életének meghatározó személyisége, aki verset, prózát, újságcikkeket egyaránt írt), dr. Elek István (városi tisztviselő, főorvos D.E.I. néven publikált), Goór László (hírlapíró, a Városi Mozcószínház igazgatója) Szabó Barna (lapszerkesztő, újságíró, fővárosi lapok munkatársa), Szolnoki Ernő (könyvelő, szolnoki lapok rövid életű folyóiratok, országos lapok közölték verseit, melyeket két kötetbe rendezve megjelentetett) és Vidor Győző (tanár, író, esztétikus, a Szolnoki Újság munkatársa) írják. Cikket ad a „Lila akác” — ról Szép Ernő, a kiváló író is, a darab szereplőiről pedig Lestyán Sándor, a kitűnő újságíró. A lap prológusát Dr. Tóth Tamás polgármester írja. A lap egyes száma 20 fillérbe kerül és kapható lesz már a kerti ünnepély megnyitásakor. A megjelentek teljes

Dr. Elek István (Pólya Tibor karikatúrája)

névsorát a lap minden vásárlója ingyen megkapja még az est folyamán.”⁷² A cégek önreklámzásánál még olyan hirdetéssel is találkozunk, hogy “Garden Party előtt és után egyformán üdit és húsít a „Lysoform”.”⁷³ Mindez a várható bevételek itthon tartása érdekében történt. Amit a hírlapíró a legnagyobb bevételt jelentő étel-italra koncentrálna úgy fogalmazott, hogy „...természetesen az idén is felállítanak a tavaly annyira bevált bárt, (de) szolnoki szempontokat figyelembe véve kívánatos lenne, ha mind az éttermi és kávéházi részt, mind a bárt szolnokiak kapnák s nem hoznák le a pesti Lukácsot, aki hajnalban százpengősökkel bélelten mondana búcsút a városnak.”⁷⁴

Természetesen ez alkalommal sem maradtak el magának az estnek az előkészületeiről, a készülődési izgalmairól, érdeklődést felcsigázni szándékozó hangulatjelentések. Az egyik, sokak csalódását kiváltó hír azt közli, hogy „...a budapesti lapok közleményeiből már majdnem bizonyossá vált, amit a péntek reggel érkezett alábbi levél is megerősített, hogy Biller Irén a nagy magyar primadonna családi körülmények miatt nem tud részt venni a garden party-n. A levél szó szerinti szövege a következő:

„Budapest, 1934. július 4.

Nagyságos

Dr. Tóth Tivadar főszerkesztő úrnak

Szolnok.

Drága jó Főszerkesztő Uram! A „Szolnoki Újság” nagy nyilvánossága útján kérek elnézést, sőt bocsánatot Szolnok város közönségétől és a Művészeti Egyesülettől, hogy júl. 14-én tartandó kerti ünnepélyükön nem léphetek fel. Nagy megtiszteltetésnek vettem, mikor Lestyán Sándor kedves barátom a Művészeti Egyesület nevében felkért a közreműködésre, meg is ígértem, boldogan mentem volna is, de a családi körülményeim nem engedik, hogy Magyarországon maradhassak. Vőlegényemtől kábelt kaptam Hollywoodból. Arra kér, hogy a kétszer elhalasztott esküvőt nem lehet harmadszor is elhalasztani, utazzam azonnal. És én megyek. Abban a reményben, hogy a kerti ünnepségnek szereplésem nélkül is nagy sikere lesz, jó mulatást kívánok mindannyioknak. Gondolatban, szívben, július 14-én Önökkel vagyok.

Szeretettel köszönti

Biller Irén”

Így hát a kedves „Iréneké”-t nélkülöznünk kell, de azért a program nem marad csonka. Lestyán Sándor szerkesztő, aki a műsor ügyeit intézi, máris gondolkodott Biller helyét egy másik primadonnáról, s valószínűleg Balla Lici veszi át a Biller szerepét a garden party-n. Ez pár nap alatt végérvényesen eldőlt s akkor majd idejében informáljuk olvasóinkat a primadonna válság megoldásáról.”⁷⁵ S mint ahogy az öt éves jubileumot értékelő közlés tény-és eredményként szögezi le, hogy míg az első garden partin „...még jobbára csak szolnoki vendégek voltak, a másodikon már ott láttuk Pejecsevics grófot, Apponyi Antal és Rudolf grófokat, báró Bornemissza Lipótot, gróf Zichy Hermannét stb, egy szóval az arisztokrata világot, de ott voltak a színi világ, a művészet és zsurnalisztika kiválóságai is...”⁷⁶ Öket „...Lányi Zsigmond főszerkesztő, Bárdos Artur, Békefi István, Siró György, Guthy Böske,

Balla Lici, Muráti Lili, Turai Ida és mások képviselték. És eljött rajtuk kívül a budapesti mondain világ számos elegáns, előkelő hölgy és úri reprezentánsa Wahlkampf Henrik vezetésével. És eljött a környék minden számottevő előkelősége.”⁷⁷ S hozzá tehetjük a részletezőbb híradás adatait is az 1934. évi előzetesek közül, miszerint „...Budapestről nagy

GARDEN-PARTY után	
keresse fel a	✦
WEISZ IGNÁC	
divatáruházat	
„Áruforgalom“ bev. h.	SZOLNOKON
SZABOTT ÁRAK!	Telefonszám: 121.

tömegben érkeznek jegyigénylések és a vidékről is sokan megváltották jegyeiket. Budapestről — többek között — a következők váltottak jegyet s foglaltak le asztalokat: Apponyi Antal gróf, Benda Jenő író, Sándor Kálmán vezérigazgató, Bornemissza Lipót báró, Stein Emil, Apponyi Rudolf gróf, dr. Haász Aladár min. osztálytanácsos, gróf Zichy Hermanné, Lányi Zsigmond főszerkesztő, báró Born Frigyesné, dr. Madarász Kálmán kúriai bíró, Pátzay Pál szobrász, báró Voinich Miklós,

A Garden Party iránti érdeklődést a szolnokiak igyekeztek kihasználni

Heim Leó, báró Hatvany Marietta, Nickl Alfréd meghatalmazott miniszter, Kaszab Elemér és Zoltán, Fleischmann Pál, Guthy Böske stb... A szolnokiak számára fenntartott jegyeket szinte teljesen lefoglalták...”⁷⁸

Ilyen előkészítés után természetesen a színhelyépítés munkálatai is sikeresen befejeződtek, a nyitásra készen állt minden. Az előzetes híradás érdekében a helyszínen szemlélődő tudósító így rögzítette benyomásait: „...Befejeződtek a garden-party előkészületei, megtörténtek az utolsó simítások. A rendezőség fáradságos munkája egyelőre véget ért. Készen van a bár, a magyar csoda. A hatalmas park legapróbb része is csodásan kivilágítva várja a vendégeket.

Ünnepélyes csendben lépjük át a művésztelep kapuját és sétálunk a fényben úszó, mesésen szép vadgesztenye és fenyővel szegélyezett kerti utakon. Titokzatos, sokat ígérő izgalommal megyünk egy-egy sarokig, s óvatosan kémlelve nézünk körül a megváltozott telepen. Mindenütt vakító fénysugár vág élesen szemünkbe. A fák törzsein, ágain és lombjai között fehér villanykörték árasztják a fényözönt, Damjanich szobrának határozott fehér kontúrjai élesen választódnak el a háttér sötétzöld tömegétől, jobbra a kert belseje felé sötéten emelkedik ki a bástyatorony.

Lassan elérünk az épületekig, ahol még mindig szorgos kezek díszítenek, alakítanak, szerelnek. Kellemesen ható világoskék, selyemtapétás szobába lépünk be; falain sziporkázva ragyognak a csillagok, üstökösök és az öreg halál. A szomszéd termék jobbra és balra szintén ide tartoznak, falairól lágy rózsaszínű selyemfelhő omlik a földig.

Ez lesz a bár!

Megkerüljük az épületet és most elénk tárul egy valóságos tündéerkert. Száz és száz apró villanykörte fut körül a térségen. Itt már nincsenek fák, nem akadályozzák a fényhatást.

Nappali világosság árad szerte szét. Szótlanul gyönyörködünk a csodás panorámában. Középen fénylik a virágokkal szegélyezett tánckörönd, körös-körül rengeteg asztal és szék.

Lemegyünk a part széléig, megkapó, bájos kép tűnik elénk. Mélyen alant a Zagyva feketés tükre, a víz rejtelmes néma szépségével, odaát a Tabán apró, fehér házai, roskatag, düledező kerítések, kitergetett hálók, a vízen sötét, mély-árnyékú mozdulatlan csónakok. Különösen szép látvány.

Halk gramfon zenére fordulunk meg, a köröndön két bájos kislány táncol. Tréning a holnapi nagy napra.

A világító próbának vége. A gyönyörű kert lassanként sötétségbe burkolózik. A kábító gyönyörtől félig ittasan sétálunk a halkan sutgó fák között hazafelé...

Így nézett ki tegnap a garden-party színhelye, amely ma este, a fényes és előkelő vendégsereggel, a ragyogó tudású előadó művészek játékaival, a színpompás és káprázatos toaettek szebbnél szebb változataival egy tündéri éjszaka minden illúzióját nyújtja a szórakozni kívánó vendégseregnek. Rajta tehát hölgyek és urak!

Az ünnepély este 8 órakor kezdődik.⁷⁹

Magának az estélynek a lefolyását, a műsor ismertetését és értékelését szinte minden lap részletes beszámolókból ismertette.

„Szombaton reggeltől kezdve rengeteg ember figyelte Szolnokon az eget egész napon át, egyrészt kíváncsiságból, másrészt szívszorogó izgalommal, vajon elmossa-e a garden-partyt az eső? A szomorú sejtelem sajnos valóra vált, mert az annyira nem óhajtott eső mégis megjelent városunk felett. 4 órától kezdve vándoroltak az égen egymás után a sötétszürke, komor fellegek, a nélkül, hogy egy csöpp is esett volna belőlük. Már nem fog esni, gondoltuk örömmel és szeretttük volna, ha máris 8 óra van és kezdődik az annyira várt csodás kerti ünnepély.

De ember tervez, Isten végez. 7 óra után erős dörgés és villámlás zaja közeledett felénk és 1/2 8-kor javában esett a jó, kiadós zápor.

A művésztelepen ekkor már hatalmas drukkolás folyt, a nagyszámú budapesti, előkelő vendégsereg egymás hegyén-hátán zsúfolva, talán elkeseredetten le is mondott arról, hogy az ünnepélyt megtarthassák.

Rettenetesen kínos, ideges hangulatban, csigalassúsággal telt az idő; egyre csak hullott az eső, rendületlenül.

Végre nagy nehezen elállott és mintha csak gúnyolódni akarna a sors, pár perc múlva már derült az ég, sziporkázva ragyognak a csillagok. Sűrű egymásutánban, csapatostól érkeznek a vendégek, alig egy negyedóra múlva hatalmas publikum van együtt a gyönyörűen feldíszített parkban.

Pompás, üde levegő, ragyogó fényzőn, káprázatos toaettek, kitűnő zene, elfeledtetik a kínos izgalmakat, mindenkit magával ragad az egyre fokozódó hangulat, észre sem vesszük, hogy vizes széken ülünk és hogy a fű bizony erősen cuppog és fénylik lábunk alatt.

Hosszú várakozás után Farkas Imre lép a táncköröndre, azaz, az előadó pódiumra és beszélni kezd. Ugyancsak meglepődve halljuk azonban a várt szikrázó humorú, szellemes konferansz helyett, egy életunt öregúr hátborzongatóan unalmas szavait. Szerencse, hogy aludni nem lehet, mivel a hidegvizes környezet még a legelkeseredettebb aludni óhajtókat is felébreszti szundikálásukból.

Utána két fürgé táncosnő, Horváth Mária és Csuka Mária libbentek a köröndre. Csinos két kis leányka, elég jól mozognak! A férfinépség, különösen a fiatalság élénken megtapsolja őket.

Szűcs László énekszám a következő műsorszám. Hát a mi „Szűcs Lacink” ugyancsak „nagyfiú” lett, amióta elkerült tőlünk. Kedélyesen, mosolyogva áll fel a zongora mellé és vár. Egyet-kettőt ránt a vállán, és újra vár; közben ismét mosolyog. A közönség végre megérti, hogy egy kis csendért vár olyan kitartóan; erre lassanként mindenki elhallgat.

Éneke azért nagy tetszésre és meleg tapsra talál, különösen a hölgyek részéről.

Székely István filmrendező kedélyes szavakkal igen röviden ismerteti a „Lila akác” itt pergő filmkockáit. Ezért sokan neheztelnek rája! Pedig roppant kedves, megnyerő modorú ember, nem akarja ezzel sokáig lopni az időt. Hiszen úgylis lepereg az egész nemsokára és akkor nem lesz olyan érdekes?? De hiába! Itt, körülöttem van egy-két engesztelhetetlen „jó-barátja”, akik még „Afrikából” ismerik és minduntalan megjegyzéseket szórnak feléje. Szinte bosszantó lenne udvariatlan viselkedésük, ha szavuk nem volna falrahányt borsó. Rosszmájú emberek!

Ágai Irén roppant helyes volt sárga matróz ruhájában, énekét és táncát lelkesen megtapsolták.

Bobb Gray táncszáma osztatlan sikert aratott. A műsort Bobb Gray és Horváth Mária bájos tánccduója fejezte be.

Ezután luftballonos táncverseny következett.

A zenekar pezsdítő zenéje a tündéri környezet rohamosan fokozta a hangulatot. Sűrűn durrantak a pezsgős üvegek. A bár egykettőre zsúfolva lett, mind a három terem színültig megtelt vendéggel, itt már a zongoralábak is táncoltak 2 óra körül. Balla Lici ugyancsak virágos hangulatban igyekezett bebizonyítani, hogy őt bizony egypár üveg pezsgő nem veszi le a lábáról.

A „Garden party“
concours d' elegance első díját egyhangulag a
Schwimmer szalon
művészi tartósan ondolált frizurái nyerték.
Telefonszám 2-37. Gorové utca 14. sz.

A „Garden Party” Concours d' elegance díját egyhangulag a SCHWIMMER SZALON művészi tartós ondolált frizurái nyerték!

Szűcs Laci pedig Szűcs Oszkával énekelt és ivott versenyt. A kitűnő énekesnek itt nagyobb sikere volt és bátrabban is énekelt. „Nem kellett félnie a hideg levegőtől”! De később a jeges pezsgő éber örökődése ellenére is alaposan elbánt a hangszálaival.

A ragyogó hangulat azonban nemcsak náluk volt meg, hanem mindenkinél. A kerti ünnepély rendezői: Jancsó Lajos, Pólya Tibor és Iván, Borberek, Zádor, Révész és a többiek megelégedett, vidám arccal sétáltak a vendégek kedélyesen mulató táborában.

Az ünnepély, eltekintve néhány apró hibától, igen jól sikerült és ezért főképpen az agilis rendezőgárda és a kisebb szerepeket betöltő itthoni közreműködők érdemelnek dicséretet.

A múlt tapasztalatai és tanulságai pedig reményt adnak arra, hogy a harmadik és a többi garden-partyk még ennél is jobban sikerülnek.

Legkeserűbb tapasztalat volt számunkra az, hogy éppen városunk közönsége tartotta magát feltűnően távol az ünnepélyen való részvételtől.

Mi, akik ott voltunk és jól éreztük magunkat, az egyéni szórakozásnál azonban sokkal fontosabb szerepet töltöttünk be. Pártoltuk városunk érdemes művészeit. Hogy ezt megérdemlik, az nem vita tárgya. Ez az alkalom lett volna és volt is, hogy közeledjünk hozzájuk és megismerjük őket jobban, ne csak olyankor gondoljunk rájuk, amikor értékes munkájuk gyümölcsét egy napilap, vagy szépirodalmi folyóirat apró fekete betűi között olvassuk, hogy — „ez is egy szolnoki művész!”

Több szeretettel, megértéssel és érdeklődéssel várjuk tehát a jövőben a garden -party! Hiszen városunk művészi és társasági életének egyik kiemelkedő eseménye, amely minden vonatkozásban megérdemli, hogy egy kissé felkaroljuk, éppen mi, a szolnokiak!”⁸⁰

A Szolnoki Újság munkatársa — jóllehet összegzése több kifogást is emelt a műsorban szereplő, s a színpadon nem teljes értékűt nyújtó szereplők produkcióival kapcsolatosan — értékelését végeredményben pozitív kicsengésűnek fogalmazta meg:

„...Tündéri volt pedig minden a művésztelepi parkban köröskörül. A lampionos fák, a megvilágított utak, a villanykörték száza, a Tisza jazz-zenekarának kitűnő játéka, a cigány muzsikája, a levegő, minden-minden. Ez a része a garden-partynek — tehát amit a festők csináltak, amin hónapok óta dolgoztak — ez mind kifogástalan volt. És rajtuk kívül még valami. A bár. Muráti Lili volt a háziasszony. Itt igazi jó hangulat volt. Jók voltak az italok, pompás volt a zene, pesti a levegő. Aki itt járt, eltöltött pár órát és elköltött néhány pengőt, az megemlegeti a garden-partyt és álmában is mosolyogva fog visszagondolni rá.

Ahogy illik is. A garden party Szolnok várt eseménye lesz mindig. Különös gonddal, féltő óvatossággal, messzire menő előrelátással kell megrendezni. De szeretettel, megértéssel kell fogadni is. Meg kell éreznie mindenkinek — helybelieknek, vidékieknek és pestieknek egyaránt — mi nekünk a művésztelep, kik nekünk a festők és mit jelent számunkra a garden party,

Úgy látjuk, panaszra nem lesz ok a jövőben sem.

Jancsó Lajos volt a rendezés lelke. Hosszú, nehéz, fáradságot nem ismerő munkája eredményét megrontotta a szörnyű idő, de jövőre talán hiánytalanul sikerül, amitől most megfosztotta a rosszkor jött eső. Cikkét K. Tóth Lenke ez alkalomra írott „Egy perc a garden-partyt” című versével zárja, mellyel a Művésztelep 1934-ben eltávozott festőművésze, Zombory Lajos emlékének is adózik.

*„Kacagásás, tréfa, móka zsongott,
A kert fényárba öltözött.
— Egy láthatatlan vendég sétált
A halkán zengő fák között.*

Ezüsthajú, szép szellemarca
Hol itt, hol ott is megjelent, —
Édes mosollyal bólogatta:
„Jól csináltátok, annyi szent!

Mulassatok, vigadjatok csak!
— Olykor meg festegessetek!
Isten áldjon kedves pajtások!
— Én most már csendben elmegyek.”

— És megállt a vonó egy percre,
Egy titokzatos hangra: Ácsi! -
Egy-egy öreg szem könnye pergett:
„Isten veled! Zombory Bácsi!”⁸¹

Old-Boy football, regatta verseny, sétahajózás...

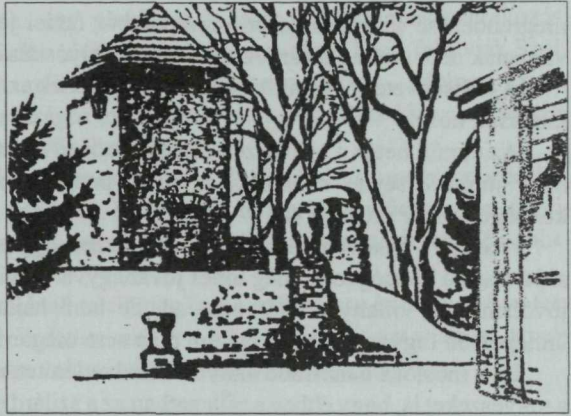
Az egymást követő esztendőök nyári szórakoztató programja az ötlet felmerülésétől kezdve az események menetének függvényeként finomodott, új elemekkel bővült. Egyik ilyen programszélesítést a hozzá kapcsolt, estét megelőző Old-Boy futballmérkőzés jelentette, amelyet délután játszottak a MÁV sportpályán egy-egy hordó sörért a művésztelepet képviselő szimpatizánsok: a vörösök — és a városi polgárokból toborzott kékek. A vörösök között a művésztelep képviselőjében Chiovini Ferenc nevét olvashatjuk, s bár a mérkőzést 3:1 arányban a vörösök nyerték, valószínű, hogy ez alkalommal nem a festőművész jeleskedett, hiszen a meccs ismertetésénél különleges sportképességeire nem tért ki a cikkíró. A meccs egyébként „...megmozgatta egész Szolnokot és valóságos autó és kocsisor állott a MÁV pálya bejáratánál a játék alatt.”⁸²

A kerti ünnepek más vonatkozásban is mozgósítólag hatottak. Példájjára a Szolnoki Városi Zeneegyesület nem sokkal a sikeres estélyt követően a még el nem bontott, pódiumnak is szolgáló táncplatót használva ugyancsak a művésztelepi parkban augusztus 5-re szabadtéri zenekari hangversenyt és azt követően táncestélyt hirdetett „Morzsa” Garden-Party néven. Ezt a rendezvényt ugyanolyan sajtóreklám előzte meg, mint a „nagy” garden-partykat, minek következtében a siker is hasonló volt.

Az 1935-ös esztendő a sorozatban mintha mindezek ellenére beszűrülést mutatna. Pedig ennél is hasonlóan aprólkos és körültekintő gondnal folyt a szervezés. Kezdve a beharangozástól, amelyet ismét egy hónappal az esemény előtt elkezdtek. Sőt, mintha a hírkampányt meg is tervezték volna. Hiszen július 27-én jószerevével még csak a kitűzött időpontot, a július 20-át közölték a polgárokkal, majd ettől kezdve fokozatosan avatták bele az olvasókat a készülő rendezvény részleteibe. Így például tudatták velük, hogy a vacsora a Tisza-Szálló kerthelyiségében lesz, s innen vonulnak át a művésztelepre. Közölték azt is, hogy különlegessége lesz az est műsorának az országos híró galgahévízi gyöngyösbokréta fellépése Paulini Béla rendezésében, és hogy a propaganda részeként — miként azt Hódmezővásárhelyen a saját fellépésük propagálására Rudnay is tette — Pohárnok Zoltán

készít nagyszerű, figyelemfelkeltő plakátokat.⁸³ Három nappal később a másik helyi sajtóorgánium csöpögtet el újabb híreket: „...két kiváló táncművész is fog szerepelni a műsoron, akiknek nevét a rendezőség egyelőre titokban tartja, bizonyára a meglepetés kedvéért, (illetve, hogy) Vidor Győző konferansa fogja még a műsort kiegészíteni.”⁸⁴ Az ország minden részéből érkező levelezőlapokon történt bejelentkezések és helyfoglalások 1935-ben is sikert ígértek, amit a nyitás előtt két nappal közzétett, szenzációnak szánt

A nevezetes „Duma-domb”, avagy a „Rom-Bár”

„Rom-Bár” üzembe helyezésével kívántak betetőzni. De nem maradtak el az estélyről közölt, s már-már hagyományosnak tekinthető „pillanatképek” sem, csakúgy, mint a „Helyszíni közvetítés a művésztelepi kerti-ünnepélyről”, ami az események részletes bemutatása és véleményezése is egyben. A július 20-án, Tisza — Szállóban és a művésztelepen megrendezett kerti ünnepség lényegében hasonlóan zajlott a korábbi évekéhez. Vacsora, műsor majd tánc – a lapok leírása a táncos-zenés műsortól a toailettek részletezéséig terjedt. Újdonság volt azonban a beharangozottakon kívül, a luftballonos táncverseny.

„Hamarosan tíz, húsz, száz színes léggömb szökik magasba. Messziről úgy fest a látvány, mintha az egész táncplató egyetlen egzotikus virágszirom lenne.

Az izgalmas versenyt feltörő kacagás kíséri! Egyik-másik harcos fürge ugrándozásával lefözi az alpesi zergét! A végén már csak három pár marad a köröndön, a Jurenák—Léderer—Szarka trió. A győzelem sorshúzás útján dől el, amelyben végül Dr. Szarka Gyula—Bódi Doca pár nyeri el a nagy Istókovits képet.” Az írás szerzője lírai képpel búcsúzik: „Sajnos, ez a gyönyörű éjszaka sem tart örökké! A látóhatár fokozatosan világosodik. Csodálatos színek ragyognak fel a horizonton. A Tisza fölött megcsillan a nap hatalmas biborkorongja... — Odaát a Tabán ébred... Egymás után nyílnak ki az apró, fehér házak muskátlis ablakai... Kis halászcsonakok kelnek útra... Kezdődik a napi élet...

— Csend honol a Művésztelep parkjában is... Elmentek a vendégek. Eltűnt a mesebeli tündérgert. De a lágyan bólogató fák, a friss harmattól gyöngyöző selymes gypágyak, s a csendes Tisza-parti esték még sokat fognak erről mesélni, egy új tündéri éj születéséig.”⁸⁵

A Garden-Partyk történetének negyedik, 1936-os esztendejéről szóló hírek jóval korábban megjelentek a szolnoki lapokban, mint máskor, de nem sok jóval kecsegtettek. „A város egyelőre megtagadta a Garden-Party segélyt a Művészeti Egyesülettől” — közli szenzációként az egyik főcím. Majd a részletekre rátérve a hírlapíró elmondja, hogy: „...több ízben jelentettük, hogy a Művészeti Egyesület 1.000 pengős segélyt kért a várostól a garden-party rendezési költségeire. Híradásaink során kifejtettük, hogy a kerti ünnepélyek

megrendezése idegenforgalmi szempontból óriási jelentőségű közérdek s éppen ezért a városnak nem szabad elzárkóznia a segély folyósításától.

A költségvetés összeállítása során fel is vették az 1.000 pengőt a kulturális célt szolgáló kiadások közé.

Az elmúlt héten a Művészeti Egyesület beadványt adott be a városhoz, melyben kérték, hogy június elsejére utalják ki az 1.000 pengő segélyt, mert a kerti ünnepély előzetes költségeire már szükség van.

A város a beadványra közölte a Művészeti Egyesülettel, hogy a kérést egyelőre elutasítja, mert a költségvetés még nincs jóváhagyva. Egyidejűleg azt is közölte a város, hogy a jövőben sem villanyszerelőt nem ad, de nem hajlandó most már, mint eddig, a kerti ünnepélyen fogyasztott villanyáram díját sem megtéríteni.

Ez a mostoha bánásmód annyira elkedvetlenítette az egyesület vezetőségét és magukat a művészeket is, hogy ebben a pillanatban az a szilárd elhatározás, hogy a garden-partyt nem fogják megrendezni.

Ezúttal ismét leszögezzük, hogy a művésztelapi kerti ünnepély annyira városi érdek, hogy a felmerült akadályokat feltétlen ki kell küszöbölni és a Művészeti Egyesületnek meg kell adni a legmesszebbmenő támogatást a garden-party megrendezéséhez.”⁸⁶

Mint ahogy az egyesület vezetői és a művészek, mi is értetlenül olvastuk a közlést, annál is inkább, mert a fentebb bemutatottak alapján egyáltalán nem tekinthetjük kudarcnak az 1935. évi kivonulást. Végül is, hogy megkapták-e a kért támogatást, az újabb lehetőséget a szervezkedésre, vagy önerőből hozták össze a soron következő ünnepségre valókat, arról nem szól a fáma. Egy azonban bizonyos, június 25-én már rövid hír jelenik meg: „... a szolnoki művésztelep festő és szobrászművészei ez évben július hó 18-án rendezik meg a művésztelep parkjában az immár országos hírű kerti estélyüket. A kerti ünnepély tiszta jövedelmének fele a vármegyei Stefánia Szövetséget illeti.”⁸⁷ Ezután a lapok szokásos beharangozó-figyelem felkeltő híradásai következnek. Melyekből adagolt hírek formájában megtudjuk, hogy Békeffy László fog konferálni és Szalay Karola fog az operaházi balett élén táncokat bemutatni, hogy a Garden-Party előkészületei befejezéshez közelednek a Művésztelapi, ahol „száz csodás meglepetés, tündéri panoráma és olcsó árak várják a vendégeket a Barbár-Bárban és az Eldorádóban”⁸⁸. Beharangozzák a legillusztrisabb vendégeket, a várható óriási idegenforgalmat. A harminchatos évi kerti ünnepélyhez egész

Az 1936-os „Garden Party” meghívója
(Pólya Tibor karikatúrája)

sor kiegészítő rendezvényt társítottak: egy gondosan kidolgozott kétnapos szórakozást biztosító kulturális alkalmat. A rendezők valóban mindent elkövettek, hogy felhívják Szolnokra a figyelmet. A kétnapos programot a Nemzeti Jövők teszi közzé: „...Holnap, szombaton felvirrad a nagy nap, sokheti fáradságos munka után elérkezik július 18-a, a nyári szezon legnagyobb társadalmi eseménye, a "Szolnoki Nap".

Valljuk meg őszintén, amikor felvetődött az eszme a „Szolnoki Nap” megrendezéséről, még a legoptimistábbak sem merték gondolni, hogy erre a napra ideterelődik az ország figyelve és ezen a napon olyan rekord idegenforgalom lesz Szolnokon, amilyen még sohasem volt.

A rendezőség emberfeletti munkájának tehát meg lesz a gyümölcse és módunkban lesz ország-világ előtt bebizonyítani, hogy érdemtelenül érte annyi bántódás ezt a várost, amely él, fejlődik és mindig lelkes támogatója volt minden kulturális megmozdulásnak.

KÖSZÖNTŐ.

Irta: **Borbély György** főispán.

Szivem melegével köszöntöm mindazokat, akik a „Szolnoki Nap” sikere érdekében közreműködtek és akik megjelenésükkel annak fényét emelték.

Különösen fontos minden nemesen érző magyar emberre nézve az anya- és gyermekvédelem, mert hiszen ennek a mi szegény, megcsonkított magyar hazánk boldogulásának alapját vetjük meg, ha a jövő nemzedéket szeretetünkbe fogadjuk és róluk gondoskodunk.

A jótékonyosság forrása a szolnoki szép ünnepély és annak jövedelme sok szegény magyar anya arcáról törli le a könnyeket és sok kis ártatlan gyermek arcára varázsolja majd a boldog mosolyt.

Hálás köszönetemet fejezem ki tehát a jótékony adakozóknak is. Legyen ez a nap szép emlék életükben és ne feledkezzenek meg a jövőben sem a szegényekről és elhagyottakról.

ÜDVÖZLET A VENDÉGEKNEK,

akik eljöttek mai ünnepélyünkre a vidámság és vidámitás nevében. Kitarjuk karunkat a vidámság hozóinak, mert kell a derű a városnak, melynek égboltja hosszú időn át bánatos fellegekbe borult volt. Mi veletek vigadunk s adjuk hozzá a vendégszeretet jegyében a rendezői gárda művészi invenciójából kipattant szépségeket s a gyönyörű magyar nyárnak Istentől ékített jókedvre hangoló éjszakáját.

Vigyen jó kedvetek, — mint tova

gyűrűző hullám — gondülőz derüt azoknak is, akik a búbájós körön kívül a reménytelenség éjszakájában virrasztanak a magyar anyának és magyar gyermeknek akiknek megsegítése a mai est megáldandóinak szívből fakadó célja és törekvése.

E célt szolgálva — legyen a mi vendégeink köztünk való mulatozása zavartalan és áldott.

Dr. Léway Gyula
polgármester.

A „Szolnoki Nap” köszöntése

A SZOLNOKI NAP RÉSZLETES PROGRAMMJA

DÉLELŐTT 10 ÓRA

Sétahajózás a Tiszán a legkényelmesebb luxushajón, a MFTR., „Lukács Béla gőzös”-én. A hajózáson résztvevők fürdőruhában is megjelenhetnek. A hajón villásreggeli, tánc lesz, Buri Eelemér, a kitűnő énekes cigány szórakoztatja a közönséget.

DÉLUTÁN 3 ÓRA

Regatta-verseny kezdődik a Tiszán. A versenyen indulnak: Tisza Evezős Egylet, a Szolnoki Csónakázó Egylet, a Budapesti Juventus nőcsapata, valamint a Szegedi és Szentesi Csónakázó Egylet.

DÉLUTÁN 3/4 4 ÓRA

Úszóverseny a „tiszai folyambajnokságért” mintegy 60 kitűnő úszó részvételével. A versenyen megjelenik ifj. nagybányai Horthy Miklós, a magyar Úszó Szövetség elnöke is, aki személyesen adja át a győzteseknek a Szövetség értékes díját. Az úszóversenyen 4 km-es férfi és női városközi, 3 km-es verseny csak szolnokiak részére és 3 km-es ifjúsági verseny lesz. Az úszóversenyt a Szolnoki MÁV úszószakosztálya rendezi a Magyar Úszó Szövetség támogatásával. A versenyen több országos hírű úszó vesz részt.

DÉLUTÁN 5 ÓRA

50 km-es Úrikocsis-verseny igen számos résztvevővel.

Ugyancsak délután 5 órakor lesz a Móric-ligeti tenispályán a Tisza E.E. teniszversenye, a „Tisza” kertjében pedig tánc.

ESTE 10 ÓRA

A nap fényes fináléja: az országos hírű művésztelepen tartandó garden-party, mely alkalommal a telep 1.000 villanykörtéjével lesz pazarul kivilágítva.

A műsoron fellépnek: Békeffi László, az ismert konferanszié, Szalay és tánccsoportja, valamint Pártos Gusztáv és Antók Ferenc.

JÚLIUS 19-ÉN DÉLELŐTT

Sétahajózás a Tiszán. A hajó egy óras időközönként indul a Tisza Szálló elől.

Szombaton és vasárnap délelőtt és délután a Vármegyeháza mögötti parkban térzene lesz.

Szombaton este 1/4 8 — 1/4 9-ig a Városi Zenekar hangversenyt ad a Tóth Tamás parkban. Vezényel Gráber Lajos karnagy.

A Művésztelep garden-party-jára a köz-és társadalmi élet, valamint a művészvilág színe-java ad egymásnak találkoztót....

A sokoldalú szórakozást biztosítani igyekvő szervezők gondosan megtervezett kétnapos program összeállításának egyik fontos része a Szabó Barna lapszerkesztő által összeállított „Szolnoki Nap” című alkalmi újság, amely a csúcspontra, a kerti ünnepély időpontjára készült el, s 12 oldalán többek között Kissné Tóth Lenke „Halló! Itt Garden Party! című humoros, verses helyszíni közvetítését olvashatjuk: az előzetes készüléteket bemutató obligát, nyitás előtti körséta helyett.

„Pontos idő: este fél tíz.
Száját tátja a sekély víz:
— Vajjon a part mitől hangos?
Mit petyegtet a cimbalmos?
Sötét vízben néma halak
Báméskodva sóhajtanak
S bár a hal egy kissé mulya,
Látja, van most heje-huja!
Jó Damjanich irul-pirul,
Mert a bokor tájairul
Hol ez cuppan, hol az cuppan,
A lováról majd le huppan!

A szabadtér színpadára
Pestnek legszebb rózsaszála
Röppent oda, mint a lepke,
Ring a szélben fátyla, leple.

Békeffynek is van sánsza,
Hogy jó lesz a konferánsza,
Legfeljebb a folyó ámul
Hömpölygését abba hagyva
És felkiált: Mi a csuda!
Itt is Zagyva — ott is zagyva?

Pártos Gusztáv, mint jó gazda,
Bemutatja az elcsépelt
Móka-termést s learatja

Véle a dús sikerételt.
Száma után, tudom, bárki,
Szívvel, szóval Pártos-párti!

Autókról nem írok szépet,
Mivel remek jó idézet
Jut eszembe Kiss Gábortól,
Ha jól tudom, imígyen szól:
„Kinek dalát megtapsolom,
Aki oly szép, mint Absolom,
Kit szeretnek a leányok,
S a szüneti füstszippantók:
A kedvencük csak Ő, Autók!”

Többi kedves főszereplő:
Sajt, szalámi, bor, sör, pezsgő,
Felvágottak, sülte, szörpök,
Torta-dámák, mignon-görlok.
E szép büffé-primadonnák
Nem kényesek, mint a donnák!
Engednek az okos szónak
S mi fő: — kézzelfoghatóak!
Én nekik nagy sikert szánok,
Rém hatásos műsorszámok!
S aki köztük helyet bérel,
— Minden számot megismétel!”⁸⁹

Ez a rendezvény nemcsak a kétnaposra kibővített, a kultúra és a sport vonatkozásában sokkal szélesebb körű programja okán érdekes. A korábbiakhoz képest több, addig figyelembe sem vett, a városi infrastruktúrát érintő kérdésre is gondol. Például az utakra, a közvilágításra. „...rengeteg idegen lesz július 18-án Szolnokon, azért előrelátóan felhívjuk a város illetékes tényezőinek a figyelmét a közvilágítás hiányosságaira, amit legalább ezen a napon ki kell küszöbölni. Valószínűleg nagy forgalom lesz a Tisza és a Művésztelep között,

a parkon keresztül, azért hiba volna, ha mint más éjszakákon, július 18-án is eloltanák a park villanyégőinek zömét éjfélkor. Azonkívül, hogy a parknak egész kivilágos virradatig nappali fényben kell ragyognia, a város főútvonalain sem szabad éjfél után megtrikítani a körtéket, nehogy a távozó autókban az idegenek egy rosszul világított, sötétbeborult várost lássanak.

Egy hét választ el bennünket a művésztelapi kerti ünnepélytől, az illetékeseknek még bőven van idejük a július 18-i közvilágítás ügyében intézkedni, de kérjük, hogy az intézkedést el ne mulasszák.⁹⁰

Feltétlenül az újítások közé tartozik, hogy a siker érdekében főpróbát is tartottak. „...Gyönyörű csillagos este, huszonnégy órával a szolnoki Művésztelap kerti ünnepének lezajlása előtt. Éppen most próbálják ki a világítást, ami a különben is csodálatos telepet még remekebbé varázsolja, ahogyan a pázsit és a virágok a világosság fényruhájába öltözötteen csillognak.

Szalay Karola, az Operaház primabalerinája és táncsoportja már megérkezett és elbűvölve nézi a panorámát és azt a tündéri kertet, mit a Zagyva vékony ezüstsávjának elhúzódása ad a kivilágított telepnek. Elpróbálják számaikat, azután nem győznek tovább gyönyörködni a díszes kertben.

A művészek és Jancsó igazgató persze még mindig összedugdossák fejeiket és azon tanakodnak, miként lehetne még frappánsabbá és kellemesebbé tenni a szombat esti kerti ünnepélyt a vendégek számára. Ezer új ötlet villan, amit korszerű gyorsasággal meg is valósítanak.⁹¹

Az értékelő beszámolókat természetesen minden jelentős szolnoki lap saját tudósítója fogalmazványában, de a lap jellegének megfelelően ismertette.⁹²A Nemzeti Jövők részletes leírásából szemelgetve válogattuk a konklúziót.

„S akik rész vettek a megrendezésben, ennek a csodás szépségű „Garden Party”-nak a létrejöttében, mit is mondjunk róluk. Csak a köszönet, az elismerés és hála őszinte szavai lehetnek, mit nekik nyújtani tudunk, roffi Borbély György főispánt illeti az elsőség. A Szolnokot újra széppé, nagygyá és fejlődővé tevő és tenni akaró fáradhatatlan energiája s kitartása hozta létre elsősorban ezt a tündéri szép estét.

Hatalmas és nagy munkát végeztek Lippich István művészegyesületi elnök, dr. Szarka Gyula főispáni titkár és Jancsó Lajos művésztelapi igazgató. Az est fényes sikerében őket illeti az oroszlánrész. Hűséges munkatársak voltak mellettük dr. Kerekes Sándor, Montagh Ákosné, Jancsó Lajosné és dr. Vermes Andor... Mert nagy-nagy munkát, sok fáradságot és előkészítést igényelt ez a tündéri szép este. Csak néhány adat: 8.000 névre szóló meghívó lett elküldve; két vezérkari iroda irányított előre mindent, a főispáni irodából és a Tisza-szállóbéli irodából; 150 úrhölgy lett bevonva a büffé megrendezésében, kik örömmel s ambícióval vállalták és látták el azt. *Részük van a sikerben* nekik is s *a szolnoki festőiskola fiatal művészeinek*, kik a „Barbár” bárban nyújtott művészi teljesítményükkel csak fokozták a sikert. S dicsérrettel kell megemlékeznünk a túrkevei Stefániáról, kik dr. Ábrahám Sándorné vezetése mellett a park árnyas fái alatt sátrat ütöttek. Népies, művésziesen kidolgozott motívumokból készült ez a sátor, tele jobbnál-jobb mézeskaláccsal, süteménnyel és csigatésztával. Minden elfogyott, amit hoztak...

... A siker teljesen megérdemelt volt. A fáradhatatlan rendezői gárda is, a publikum is megtalálhatta számítását... A „Garden Party” tiszta bevétele kb. 3.000 P. volt, melynek fele a Stefánia, fele a szolnoki Művészeti Egyesület céljait szolgálja.

... Olcsók voltak az árak, s jók, miket kapott érte a publikum. Mintha egy csodás szép zene hullámai fonódtak volna egybe, avagy tényleg vezérkari irodából dirigáltak volna, minden úgy stimmel és klappolt. Harmonikus egységbe olvadt s azért volt oly szép, felejtethetlen és sikerült ez az este.

S a publikum. Ez az édes, jó és drága publikum. Mely jött, hosszú sorokban, remek kocsikon és autókön, s amely úgy méltányolt, honorált mindent, — amely szinte alig akart még másnap délben is elmenni, szintén produkált. Hisz kitarzott, ott volt, elősegítette a sikert. Szívesen ment, hisz jótékony célra áldozott s tudta, hogy ez a város, ez a borongásba merült város élni akar és élni is tud. Mert nagy erők csírái alusznak itt a festői Zagyva mentén, a tabáni házak alatt s a sejtelmesen suttogó szőke Tisza partján. A magyar élni akarás, a jószívű adakozás, a felfelé törekvés, a tudás és haladni vágyás városa ez, melynek nemcsak történelmi múltja, szomorú jelene van, hanem dicső jövője is lesz...⁹³

A reménytelennek tűnő kezdet után a csüggedni nem akaró szervezőket igazolta a végeredmény, melyet Ehrlich Lajos, a Nemzeti Jövők munkatársa — megszólaltatva az érintetteket: a telep igazgatóját, a városi kereskedőt, a szabót és a berautózt — örömmel nyugtázhatta, hogy „...több ezer pengőt forgalmazott Szolnoknak a Művésztelep kerti estélye.”⁹⁴

A már nemcsak szellemi, de anyagi sikereket is hozó Garden-Partyk azonban alig segítettek a Szolnoki Művésztelep mostoha hely-

Meghívó.

A Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei Stefánia Szövetség 1937. évi július hó 17-én délután 6 órakor, Szolnokon a vármegyháza nagy tanácsstermében tartja alakuló díszközgyűlést, amelyre van szerencsém tisztelettel meghívni.

A Kormányzórnő Ő Főméltósága magas megjelenésével való tekintettel tisztelettel kérem pontos időben való megjelenését.

Szolnok, 1937. évi július 8.

Hazaftas üdvözléssel:

Borbély György

Jász-Nagykun-Szolnok vármegye főispánja.

Invitálások az 1937-es Garden Partyra (A meghívón Pólya Tibor rajza)

Garden party
SZOLNOKI
MŰVÉSZTELEPEN

Meghívó

A szolnoki Művésztelep tagjai,
Aba-Novák Vilmos, Borberek Zoltán, Bial Főlglein István, Cskovini Ferenc,
Fényes Adolf, Mattioni Eszter, Pólya Iván, Pólya Tibor, Révész Pál,
Salányi Lajos, Vidovszky Béla és Zádor István

szívesen látják
1937. évi július hó 17-én (szombaton) a szolnoki
Festőművésztelepen, este 10 órakor kezdődő, a
művésztelep fenntartásának javára rendezendő

KERTI ESTÉLYÜKÖN

BÉLEPŐJEGY ÁRA 4 PENGŐ.

A Szolnoki Művészeti Egyesület tagjai elővételeben 3 pengőt fizetnek.
A kerti ünnepély színhelye a Művésztelep ragyogóan kiválóított, maivóvá alakított parkja.

A másor keretében világhírű artista táncosok lépnak fel.
Belföldi Bűbár: Kétféleparkett. Jazz-Band. CigányZene.
Vacsora 8 órától fél 10 óráig a Tisza a Szálló kertműhelyében.
Munkatársaink közreműködésével.

Önhizelgés (Pólya Tibor önmagáról készített karikatúrája)

munkatársának információja szerint Angliából 32-en, Varsóból pedig 8-an jelezték érkezésüket.⁹⁹ A megítélések szerint ez a jubileumi összefüvés is kitűnően sikerült, bár írja egy elfogulatlan, nem szolnoki tudósító, „...a szolnoki művésztelep idei garden-partyján kevesebben voltak, mint tavaly, de mintegy hétszáz főnyi közönség most is olyan válogatottan előkelő, mint más alkalommal. Ezeknek a kerti ünnepélyeknek a varázsereje éppen abban rejlik, hogy ott a társadalomnak olyan elitje jelenik meg, amit csak művészek — festők, újságírók, színészek — tudtak összehozni.¹⁰⁰

Ezeknek a művészek a legtöbbje azonban csak lelkes résztvevője volt, a közönség számára vonzó, de nem erjesztő, dirigens. A kovász Pólya Tibor volt. Ötleteivel, szellemességével, egyéniségével, kapcsolataival, népszerűségével. Pólya Tibor azonban 1937. november 29-én váratlanul elhunyt. A Garden-Partyk eseményeinek fő szervezője, mozgatója nélkül árván, nem sok remény volt a folytatásra. Az öt éven át Szolnokot, a Szolnoki Művésztelepet az ország érdeklődésének egyik figyelemre méltó színhelyévé tevő rendezvény sorsa megpecsételődött. Szomorúan írta le a helyi tudósító, hogy „...Úgy hírlik, hogy a művésztelepi kerti ünnepély rendezősége idén utoljára rendezte meg a garden partyt s az idei ünnepélyvel bezárult ezeknek a kedves, eredetien szolnoki ünnepségeknek a sorozata.”¹⁰¹

Jegyzetek

- 1 Szerk: HIRN László és ZSADÁNYI Oszkár: Szolnoki Fejek (Magyar társadalmi lexikon III. Szolnok, 1928.).
- 2 SZABÓ Barna: Elevenek és holtak. Emlékezés békére, háborúra, eseményekre, emberekre. Szolnok, 1938. 52—65. p.

- 3 Szerk: HIRN László és ZSADÁNYI Oszkár: Szolnoki fejek. Magyar társadalmi lexikon III. Szolnok, 1928.; Szerk: SCHEFTSIK György: Jász-Nagykun-Szolnok vármegye múltja és jelene. Pécs, 1935..
- 4 dr. LÁZÁR Béla: A Szolnoki Művésztelep története. In: Szolnok a művészetben. Emléklapok a szolnoki művésztelep tizedik jubileumára. Budapest, 1913. 29 — 30. p.
- 5 Idézi KAPOSVÁRI Gyula: A Szolnoki Művésztelep életéből. Szolnok 1973 — Budapest. Oldalszám nélkül.
- 6 N.N.: Szolnok szerepe a művészcsereakciókban. Hollósné Mattioni Eszter Svédországba, Zádor István Hollandiába ment ki csereakció révén. Nemzeti Jövők, 1939. júl.12. 1. p.
- 7 Idézi KAPOSVÁRI Gyula: A Szolnoki Művésztelep életéből. Szolnok — 1973 — Budapest.
- 8 Idézi KAPOSVÁRI Gyula: A Szolnoki Művésztelep élete, Szolnok, 1977. 8.p.
- 9 Révai Nagy Lexikona. Budapest, 1922.
- 10 Művészet, IV. évf. Budapest, 1905. 201.p.
- 11 KAPOSVÁRI Gyula: A Szolnoki Művésztelep élete. Szolnok, 1977. 10. p.
- 12 GERGELY Mariann: Melankolikus utazás. Kádár Béla (1877—1956), Budapest, 2002. 18.p.
- 13 Szerk: UJVÁRI Péter: Magyar zsidó lexikon. Budapest, 1929.
- 14 KRIVÁTSY-SZÜTS György és a Műbarát. Békéscsaba, 1999. 11.p..
- 15 Idézi KAPOSVÁRI Gyula: A Szolnoki Művésztelep életéből. Szolnok, 1977.
- 16 ZÁDOR István: Egy hadifestő emlékei 1914-1918. Budapest, 1934. 33. p.
- 17 Uo. 179. p.
- 18 Művészet, XVII. évf. Budapest, 1918. 1-8. p.
- 19 Művészet, XV. évf. 1916. 14.p.
- 20 SZÁSZ Menyhért: Szirt Oszkár. Múlt és jövő, VII. évf., 1917. július. 256. p.
- 21 KAPOSVÁRI Gyula: Krónika — helytörténet. Jászkunság, XV. évf. 1-2. szám, 1969. március-május, 24-45. p.
- 22 Szolnoki Újság, 1934. június 24. 1.p.
- 23 N.N.: Szolnok és a proletárkultúra. Szolnoki Munkás. Szolnok, 1919, április 19.2.p.
- 24 KAPOSVÁRI Gyula: A Szolnoki Művésztelep élete, Szolnok, 1977. 19. p.
- 25 Uo.
- 26 Jász-Nagykun-Szolnokmegyei Lapok 1925. Január 3.1. p.
- 27 Szolnok és Vidéke, 1929. nov. 14. 3. p.
- 28 Szolnoki Újság, 1934. március 20. 1. p.
- 29 Szolnok és Vidéke, 1925. szeptember 3. 4. p.
- 30 Szolnok és Vidéke, 1925. augusztus 20. 2—3.p.
- 31 Szolnok és Vidéke, 1925. szeptember 3. 4. p.
- 32 Szerk: SCHEFTSIK György: Jász-Nagykun-Szolnok vármegye múltja és jelene, Pécs, 1935. 336. p.
- 33 Szolnok és Vidéke, 1929. november 14. 3. p.
- 34 Nemzeti Jövők, 1938. január 22. 1. p.
- 35 Nemzeti Jövők, 1939. január 14. 1. p.
- 36 EGRÍ Mária: A Szolnoki Művésztelep. Budapest, 1977. 69—70. p.
- 37 Uo. 70.
- 38 Szolnok és Vidéke 1933. augusztus 27. 2. p.
- 39 Szolnok és Vidéke, 1933. október 22. 4. p.
- 40 Szolnoki Újság, 1934. január 21. 4.p.
- 41 Szolnok és Vidéke 1937. Szeptember 9. 1. P.
- 42 A Szolnoki Művészeti Egyesület művészeinek házi szabályzata, 2.§ Szolnok, 1902. július 9.
- 43 Lyka Károly: Szolnok hatása. In: Szolnok a művészetben. Emlékkönyv a Szolnoki Művésztelep huszonöt éves jubileumára. Budapest, 1927. 60—62. p.
- 44 Lengyel István: Lyka Károly emlékezéseiből. II. Szabad Művészet, 1955. december, 580. p.
- 45 Németh Lajos: A nagybányai művészcsoport. In: Magyar művészet 1890-1900. I. 269. p.
- 46 Kaposvári Gyula: A Szolnoki Művésztelep életéből. Szolnok — 1973 — Budapest.
- 47 Németh Lajos i.m. 268. p.
- 48 A képzőművészet 1952. évi Kossuth-díjasai. Szabad Művészet, 1952. április, 148.p.
- 49 Végvári Lajos: Szolnok művészet 1852-1952. Budapest, 1952. 5—6. és 62. p.
- 50 Uo. 60. p.

- 51 Ua. 61. p.
- 52 Végyvári Lajos i.m. 61. p.
- 53 Kiss Lajos: Vásárhelyi művészet. Budapest, 1957. 184. p.
- 54 Uo. 175—178. p.
- 55 Uo. 187—189. p.
- 56 Jász-Nagykun-Szolnok megyei Lapok, 1937. július 18. 5. p.
- 57 Szolnok és Vidéke, 1933. július 9. 4. p.
- 58 Szolnok és Vidéke, 1933. július 16. 2. p.
- 59 Szolnok és Vidéke, 1933. augusztus 6. 3. p.
- 60 Szolnok és Vidéke, 1933. augusztus 13. 5. p.
- 61 Szolnok és Vidéke 1933. augusztus 17. 2. p.
- 62 Szolnoki Tükör, 1933. szeptember. 10. 1. sz. 3—4. p.
- 63 Szolnok és Vidéke, 1933. szeptember 24. 4. p.
- 64 Szolnok és Vidéke, 1933. október 22. 4. p.
- 65 Szolnok és Vidéke, 1933. november 16.
- 66 Szolnoki Újság, 1934. január 14. 1—2. p.
- 67 Szolnoki Újság, 1934. március 22. 1. p.
- 68 Szolnok és Vidéke, 1934. június 10. 4. p.
- 69 Szolnoki Újság, 1934. július 1. 3. p.
- 70 Szolnoki Újság, 1934. június 12. 3. p.
- 71 Szolnoki Újság, 1934. július 1. 4. p.
- 72 Szolnoki Újság, 1934. július 10. 1. p.
- 73 Szolnoki Újság, 1934. júl. 15.
- 74 Szolnoki Újság, 1934. május 20. 7. p.
- 75 Szolnoki Újság, 1934. július 8. 2. p.
- 76 Jász-Nagykun-Szolnok megyei Lapok, 1937. július 18. 5. p.
- 77 Szolnoki Újság, 1934. július 17. 1—2. p.
- 78 Szolnoki Újság, 1934. július 12. 1. p.
- 79 Szolnoki Újság, 1934. július 15. 1. p.
- 80 Szolnok és Vidéke, 1934. július 19. 2—3. p.
- 81 Szolnoki Újság, 1934. július 17. 1—2. p.
- 82 Szolnoki Újság, 1934. július 17. 2. p.
- 83 Szolnoki Újság, 1935. július 11. 1. p.
- 84 Szolnok és Vidéke, 1935. július 14. 2. p.
- 85 Szolnok és Vidéke, 1935. július 25. 1. p.
- 86 Nemzeti Jövőnk, 1936. május 5. 2. p.
- 87 Szolnok és Vidéke, 1936. jún. 25. 2. p.
- 88 Szolnok és Vidéke, 1936. július 16. 1. p.
- 89 Szolnoki Nap. Alkalmi Újság, 1936. július 18. 3. p.
- 90 Szolnok és Vidéke, 1936. július 12. 1—2. p.
- 91 Szolnok és Vidéke, 1936. július 19. 1—2. p.
- 92 Szolnok és Vidéke, 1936. július 23. 1. p.; Jász-Nagykun-Szolnokmegyei Lapok, 1936. július 23. 2. p.
- 93 Nemzeti Jövőnk, 1936. július 22. 1—2. p.
- 94 Nemzeti Jövőnk, 1936. július 25. 1. p.
- 95 Nemzeti Jövőnk, 1937. január 9.
- 96 Szolnoki Újság, 1937. január 24. 1—2. p.
- 97 Szolnoki Újság, 1937. május 6. 1. p.
- 98 Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Lapok, 1937. március 11. 2. p.
- 99 Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Lapok, 1937. június 22. 3. p.
- 100 Jász Hírlap, 1937. július 24. 5. p.
- 101 Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Lapok, 1937. július 25. 1. p.

„...Jászkisér immár zarándokhelyé vált...”

Rövid írásom címéül H. Bathó Edit szép gondolatát választottam annak okán, hogy 2002. szeptember 20-án ünnepelte a jászkiséri Csete Balázs Helytörténeti Gyűjtemény a huszadik „születésnapját”. A

múlt értékeinek mentése, őrzése, hagyományaink tisztelése és tisztult formában való továbbadása volt Győri János és felesége — immár a legendás Győri házaspár — célja akkor, amikor 1970-ben Jászkiséren létrehozták a népi játékokat készítő hagyományörző szakkörüket. A szakkör hamarosan felvette a jászkiséri

*A jászkiséri helytörténeti gyűjtemény „otthona”,
a jász porta*

születésű rajztanár, Csete Balázs nevét. A munka nem állt meg a játékkészítésnél és a népi játékok továbbadásánál, hanem a kihalt félben lévő mesterségek, a hagyományos népi élet tárgyainak gyűjtését is megkezdtek. A szakszerű gyűjtés eredményeként születhetett meg a jászkiséri tájházban otthont kapott helytörténeti gyűjtemény. A Győri házaspár munkáját, kitartását 2001-ben a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Közgyűlés szép kitüntetéssel ismerte el.

A húszéves múltra visszatekintő ünnepségre a helytörténeti gyűjtemény udvarán került sor. H. Bathó Edit, a Jász Múzeum igazgató asszonya megnyitó szavai után az egybegyűlt ünneplők közösen énekelve a Himnusszal köszöntötték a napot. Ezután Búsi Lajos, a megyei közgyűlés elnöke, majd jászkisér polgármestere, Hajdú László méltató szavait hangzottak el; Reményik Sándor Mindhalálíg című versét Szakál Jánosné, a jászkiséri könyvtár vezetője adta elő.

A honismereti és helytörténeti szakkörök feladatáról, tevékenységükről Halász Péter, a Honismereti Szövetség elnöke szólt, kiemelve a

kisérik dicséretes munkáját. Selmeczi Kovács Attila néprajzkutató azt hangsúlyozta, hogy a helytörténeti gyűjtemények és a tájházak a múzeumok, országos közgyűjtemények elengedhetetlen pillérei.

Győri Jánosnétól hallhatták a résztvevők a jászkiséri gyűjtemény múltját, történetét, sőt állandó örvendetes gyarapodásának adatait is.

Bartók János faragómester erre az alkalomra nemcsak új táblát faragott a kapu fölé, de egy szép verset is írt. Múltunkban a jelenünk címmel, s ezt hallhattuk Göröcs Edit, jászkiséri kisdiák előadásában.

Horváth László megyei múzeumigazgató megható gondolatai közepette, az ünnepség végén került sor a helytörténeti gyűjteményt

megalapozó, azért legtöbbször tagok névsorát felsoroló emléktábla leleplezésére.

Csete Balázs Csepelen kezdte tanítói és gyűjtő munkáját, s a jubileumi ünnepségre látogató csepeli küldöttség kovácsszerszámokkal ajándékozta meg a jászkiséri helytörténeti gyűjteményt.

Az ünnepség közös Szózat-énekléssel zárult. Ezután az egybegyűlt megtekinthették a helytörténeti gyűjteményt, és megcsodálhatták a jász portává alakult tájház udvarán a kovácsműhelyt, ahol éppen lópatkót kovácsoltak. S végül nem maradhatott el a kisériket dicséző vendéglátás, baráti beszélgetések az udvaron terített asztalok mellett.

Jászkisér immár zarándokhelyé vált: a honismereti hagyományörző szakkörök, egyesületek kulturális központjává, ahová minden évben eljöhettek ünnepelni és példát venni: hogyan kell hazaszeretetre, honismeretre nevelni nemcsak az ifjúságot, hanem valamennyi korosztályt!

Bodolai Mária

KÖNYVESPOLCRA VALÓ

Helytörténeti gyűjtemények és tájházak a Jászságban

**Jászsági Füzetek 31. A Jász Múzeumért
Kulturális Alapítvány kiadványa, Jász-
berény, 2002. Kiss Erika (szerk.)**

Hiánypótló munka látott napvilágot a Jászsági Füzetek 31. kötetében. Arra vállalkoztak a szerzők ugyanis, hogy a Jászság helytörténeti gyűjteményeit és tájházait egy csokorba téve mutassák be az érdeklődőknek. A kiadvány annál is inkább érdeklődésre tarthat számot, mivel ilyen jellegű hasonló munka eddig nem jelent meg. Tervek közt máshol ugyan szerepelt már korábban az egész ország tájházait bemutató könyv, eddig azonban még nem vehettük kezünkbe.

*Helytörténeti
gyűjtemények
és tájházak
a Jászságban*

31

A Kiss Erika szerkesztette kötet ráadásul igényes kiállítású, jó papírra nyomott, gazdagon, színes képekkel illusztrált kiadvány. Tizenegy jászsági helytörténeti gyűjteménnyel és tájházzal ismerkedhetünk meg kilenc településen. A jászágói Helytörténeti és néprajzi gyűjteménnyel, az Iskolatörténeti gyűjteménnyel, a jászapáti Vágó Pál Emlékházzal és a tanyamúzeummal, az alattyáni Gecse Árpád Emlékházzal, a jászárokszállási, jászdózsai és jászteleki tájházakkal, valamint a jászfényszaruai Kiss József, a jászjákóhalmi Horváth Péter és a jászkiséri Csete Balázs Gyűjteménnyel.

Minden egyes kiállítóhelyet részletesen ismertetnek a szerzők, bemutatva a gyűjteményeket, a nyitva tartást és elérhetőséget is. Múltunk bármilyen részletéért (népi kultúra, régészet, művészettörténet, híres elődök) érdeklődő ember ezentúl célirányosan veheti talpa alá az utat, biztosan tudva, mit kap majd az adott helyneken.

A kiadvány megvásárolható vagy megrendelhető 900 Ft-ért a Jász Múzeumban, 5100 Jászberény, Pf. 30. szám alatt, vagy az 06-57-412-753-as telefonszámon.

Benedek Csaba

W Bedey Gábor: Idők fokán

Újabb szolnoki kötődésű költőt köszönhetünk W. Bedey Gábor személyében. Idők fokán címet viselő első kötetének megjelenése kapcsán. Bedey Gábor ugyan a főváros lakója, s a Rákos menti irodalmi kör tagjaként jelentkezett először verseivel a kör által kiadott antológiában, de Szolnok szülötte ő, s ifjúkori nevelője is ez a város.

A 2002. tavaszán megjelent formás kötet sergnyi verset — s néhány soros aforizmatól, tréfás szójátéktól, képverstől a hosszabb elmélkedésig —, pontosan száázat tár az olvasó elé négy ciklusba osztva.

Aki Bedey Gábor verseiben a költészet hagyományos hármasszerepkörének: a tanításnak, nevelésnek, szó-rakoztatásnak jegyeit keresi, bizony alaposan el kell mélyednie az olvasásban ahhoz, hogy valamelyiknek is nyomára bukkanjon. Aki viszont kedveli a rejtjeles üzenetek megfejtését, sok felfedezni valót talál a nyomdatéchnailag is változatos sorokban. S ezzel már utaltam is Bedey verseinek egyik, talán a legfontosabb jellemzőjére, a gondolkodtatás kényszerére. Valóban, e költemények jelentős része arra készíti az olvasót, hogy felfejtse a kép gazdag, önkényesen tördelt versszakok, sorok titkát. Azt a titkot, amely a születés és az elmúlás között révedező teremtmény létezésének értelmét rejt. Maga a költő — bármennyit gyötrődik is e gondolattal — megválaszolatlanul hagyja az önmaga által más-más megvilágításban oly sokszor feltett kérdést. Végső konklúzióként aztán az általa elképzelt Alkotóra bízta a válasz megadását.

S itt van a Bedey-versek másik, gyakran felbukkanó vonása: hit a világot tenyerén tartó Teremtő létezésében.

Ez a hit mély bibliaismereten nyugszik. Nem formális vallásosság ez, inkább az eleve elrendelésnek, az ember parányi voltának elismerése, annak szavakba szőtt képbe rögzítése, hogy magát a természetet legyőzőjének képzelő ember voltaképpen aprócska játékszer az Isten tenyerén.

De hiba lenne e transzcendenciába hajló versvonalatnak túlhangsúlyozása. Bedey Gábor szeme rányílik a környező világra is: a természet változásaira, a városi park nedves fűvében fürdő rigóra, az üvegen csúszó esőcseppekre, a nyári alkonyatra vagy az őszi fáradt fényre éppúgy, mint az előre bukott fejű hajléktalanokra vagy a bóbiskoló kisgyerekekre.

Átmelegszik aztán a költő szava, ha családjáról, hitveséről, kicsi gyermekéről vagy éppen szüleiről szól. Ilyenkor kismulnak olykor torzulásra hajlamos képei, emberi közelség, meghitt, esetenként játékos közvetlenség árad soraiából. E játékoság is versei sajátja. Megnyilvánul ez mind tartalmi, mind formai szempontból. Verépítkezése gyakran változtatja formáját. Vagy-vagy-okkal állítja válaszút elé olvasóit. Maga így vall erről:

„Mint macskaköröm
egérben —
játsszom egy-egy verssel;
tolum, lököm, pofozom,
harapok rajta egyet...”
(Macskaköröm)

A hagyományos versek olvasásán felnőtt olvasó bizonyára hiányolja e költeményekben a rímek ringatását. Néhány véletlenül összecsendülő asszonáncon kívül nincs is rím ezekben. Van azonban bőven gondolatritmus; az ötletekl, eszme-futtatások tudatos összekapcsolása. Ez adja meg mégis azt a belső lüktetést, amely még a gondolatforgácsnak tűnő sorokat is verssé teszi.

Összegzésül annyit, hogy Bedey Gábor kötete többségében kiérlelt alkotással ajándékoz meg bennünket.

Szurmay Ernő

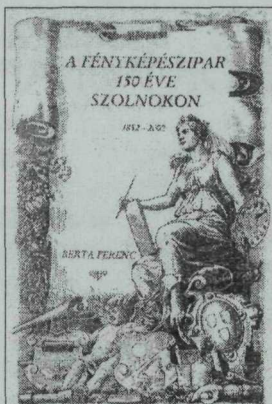
A fényképészipar 150 éve Szolnokon

Ebben az évben 150 éve annak, hogy a lotaringiai származású utazó fotográfus, Becker Z. Soinló — aki keresve a kelet egzotikumát —, megjelent Szolnok városában és fotografálta annak lakóit és környezetüket. Nem sokkal később, 1854 táján Chryastel Ignatz, pék szakmával rendelkező szolnoki lakos megnyitotta a város

első fényírdáját a Weisse Resselgasse (Fehérló utca) 420 szám alatt, a mai Tófenék utca északnyugati kanyarulatában. Ettől kezdve nem kellett már hosszú és fárasztó utat megtennie a fővárosba annak, aki fotografáltatni kívánta magát és családját.

Az eltelt 150 év alatt majd száz műtermi fényképész iparos fordult meg a városban és készített több millió felvételt ilyen vagy olyan minőségben, megragadva az itt élő ember életének egy

pillanatát, falakon belül és kívül. A fényképészipar 150 éve Szolnokon című kiállítás képi és szöveges információt kívánt adni az eltelt időszakról. A kiállítás szellemi szülőatyja és menedzsere Berta Ferenc, kinek húszéves kutatómunkája testesül meg a kiállításban és az ahhoz kapcsolódó adattári könyvben. (A könyv Szolnokon, a Damjanich János Múzeumban kapható, 1200 Ft-ért.)

Szabó István

HÍREK

A Jászok Egyesülete szokatlan helyszínen, a Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeumban tartotta szeptember 18-i rendezvényét. Házigazda dr. Draveczky Balázs, a múzeum igazgatója volt.

*

Verseghy Ferenc születésének 245., halálának 180. évfordulója alkalmából rendeztek ünnepi megemlékezést szeptember 27-én Szolnokon. Verseghy szobrának megkoszorúzása után a Városháza Dísztermében tudományos ülés volt. Először a Verseghy Ferenc Gimnázium

tanulói adtak ünnepi műsort, majd igen értékes tudományos előadásokat hallhattak az ünneplők Verseghy koráról és munkásságának máig tartó utóhatásairól.

KÖSZÖNJÜK!

A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Honismereti Egyesület e helyt köszöni meg minden mecénásának az 1%-os adófelajánlását. A befolyt összegből a honismereti egyesület kiadványait, ismeretterjesztő rendezvényeit finanszírozzuk.

KÖTETÜNK SZERZŐI

Benedek Csaba néprajzkutató-muzeológus (Damjanich János Múzeum, Szolnok, Kossuth tér 4.; tel.: 56-410-602)

Bodolai Mária kiadványszerkesztő (Damjanich János Múzeum, Szolnok)

Szabó István történész-muzeológus (Damjanich János Múzeum, Szolnok)

Szurmay Ernő tanár (Verseghy Ferenc Megyei Könyvtár volt igazgatója)

A kiadvány támogatói:

Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Önkormányzat

JÁSZ-NAGYKUN-SZOLNOK MEGYEI
MÚZEUMOK IGAZGATÓSÁGA
SZOLNOK

JÁSZKUNSÁG – XLVIII. ÉVFOLYAM 3. SZÁM – 2002. augusztus–szeptember

AZ MTA JÁSZ-NAGYKUN-SZOLNOK MEGYEI TUDOMÁNYOS TESTÜLETE FOLYÓIRATA

A szerkesztőség címe: 5000 Szolnok, Kossuth tér 4. ☎ 56-421-602; E-mail: ja-ku@freemail.hu

Szerkeszti a szerkesztőbizottság. Felelős szerkesztő: Szabó László

A szerkesztőbizottság tagjai: Józsa Árpás, Hamar József, Boronkai Piroska, Pethő László, Nyári Katalin, Szabó József, Pelikán Lajos, Vass Lajos, Vadász István, Madaras László, Vörös Miklós, Újlaki Csaba, Pár Nándor, Barabás Imre, Nemes András

Olvasószerkesztő: Fábíán Péter. Grafika: Tóth Lajos. Tervezőszerkesztő: Bodolai Mária

Szerkesztőségi titkár: Berki Edit

ISSN 0448-9144

A címlapon a tíz- és huszonöt éves Szolnoki Művésztelep jubileumi kiállításaihoz készített katalógus borítójának díszítése látható

Kéziratokat nem őrzünk meg és vissza nem küldünk.

Kérjük szerzőinket, hogy írásaikat lehetőleg mágneslemezen (floppyn) rögzítve is küldjék meg.

Megrendelhető a szerkesztőség címén.

Kapható a J-Nk-Sz Megyei TIT Könyvesházában és a Művelődési Központ KHT-ban (Szolnok)

Készítette a Kapitális Nyomdaipari Bt.

Felelős vezető: Kapusi József

MTA
Jász-Nagykun-Szolnok Megyei
Tudományos Testülete

TARTALOM

Százéves a Szolnoki Művésztelep – Centenáriumi különszám –

Szabó István: A Szolnoki Művésztelep Egyesülete a két világháború között 109

TÉKA

Bodolai Mária: „...Jászkisér immár zarándokhellyé vált...” 161

KÖNYVESPOLCRA VALÓ

Benedek Csaba: Helytörténeti gyűjtemények és tájházak a Jászságban 162

Szurmay Ernő: W Bedey Gábor: Idők fokán 162

Szabó István: A fényképészipar 150 éve Szolnokon 163

HÍREK 164

KÖTETÜNK SZERZŐI 164